САМОСТІЙНА УКРАЇНА

INDEPENDENT UKRAINE

З М І С Т

Ч. 5-6 (309-310) Травень — Червень 1974

"INDEPENDENT UKRAINE"
Published by Ukrainian American Publishing Co., Inc.
2315 West Chicago Avenue, Chicago, Ill., 60622 USA
Editor in Chief Denys Kwitkowsky

Видає Видавнича Спілка в Чікаґо, Ілл. ЗСА
Головний Редактор: Денис Квітковський

Статті підписані автором не обов'язково збігаються з поглядами Редакції, а тому за їх зміст Редакція «Самостійної України» не відповідає.

Адреса Редакції:
DENYS KWITKOWSKY
7012 Michigan Avenue
Detroit, Michigan 48210, USA

Адреса Адміністрації:
INDEPENDENT UKRAINE
2315 W. CHICAGO AVENUE
CHICAGO, ILL. 60622 USA

ЧІКАГО — **ДІТРОЙТ**

ПРЕДСТАВНИЦТВО «САМОСТІЙНОЇ УКРАЇНИ» В АНГЛІЇ

Наш журнал «Самостійна Україна» має богато читачів та передплатників на терені Англії і з кожним разом число їх все побільшується. У звязку з тим повстала потреба кращої обслуги читачів та передплатників на цьому терені, щоб вони могли скоро дістати потрібні інформації та полагоджувати всі платності.

Це вдалося нам тепер позитивно розязати, бо Друг О. Семенюк, який досі допомагав нам поширювати наш журнал на тому терені, погодився перебрати на себе цей почесний обов'язок Представництва на терені Англії. Просимо всіх Вш. Передплатників та Читачів «Самостійної України» звертатися у всіх справах на адресу:

Mr. O. Semeniuk
41 Farfield Ter.
Bradford, BD9 5AW
Yorkshire, England

Вітаємо сердечно нашого Представника в Англії та бажаємо йому якнайкращих успіхів.

Адміністрація

САМОСТІЙНА УКРАЇНА

Рік XXVI Травень — Червень 1974 Ч. 5-6 (309-310)

М. Михалевич

НАШ ТРАВЕНЬ

На травень припадають річниці з дня народження велетнів української літератури — Лесі Українки й Василя Стефаника, — найвизначніших після Шевченка й Франка **духових батьків Українського Визвольного Націоналістичного Руху,** який вивів українську націю на широкий шлях державного відродження й глибокої духової національної революції.

В оповіданні **«Сини»**, що складається з монологу діда Максима та коротких завваг автора, бачимо, як укрїнський селянин підноситься до розуміння **потреби боронити** не тільки свій власний маленький клаптик землі, а й простори **всієї землі української,** і то ціною **найбільших жертв.** Дід Максим пригадує собі: «Послідний раз прийшов Андрій... Він був у мене вчений. — Тату, — каже, — тепер ідемо воювати за Україну. — За яку Україну?.. — А він підоймив шаблев груду землі та й каже: — Отут Україна, а тут — і справив шаблев у груди — о тут її кров; землю нашу ідем від ворога відбирати. — Як то його шабля блиснула та й мене засліпила. — Сину, кажу, та є ще у мене менший від тебе Іван, бери і його на це діло; він дужий, най вас обох закопаю у цю нашу землю, аби ворріг із цього коріня її не виторгав у свій бік...»

А коли сини загинули в війні за Україну, і жінка Максима, їх мати, померла з жалю та туги, старий Максим твердо продовжував обробляти свою ниву, віддаючи себе опіці Богородиці, і, молячись перед Її образом, казав: — А Ти, Мати Божа, будь моєю ґаздинею; Ти з своїм Сином посередині, а коло Тебе Андрій та Іван по боках. Ти дала Сина одного, а я двох...» А чотири роки перед опублікуванням відомої праці Міхновського «Самостійна Україна» писала теж Леся Українка в своїй «Грішниці», що її «любов ненависти навчила». При чому, тієї ненависти, яка випливає з активного поборювання зла, з заповіту Христа: «Ніхто не має більшої любови, як той, хто душу поклада за друзів»! І Леся Українка малює поетичний образ людини покірної, яка й перед кривдою схиляла чоло, яка увірувала була в можливість «братерської любови між бранцем і ворогом». Але... Хто хилився найнижче,

Того найбільш топтали люди й коні..
Бо —
В подоланім місті
Немає щастя і не може бути!
Тоді спалахнула ненависть
До тих, що нищили мою любов.

Тут знову Леся Українка наголошує не тільки прозріння української людини, в якій прокинулося почуття гідности й прагнення свободи та справедливости. Тут Леся Українка в свій спосіб пропаґує гасло Шевченка: **«Вставайте, кайдани порвіте і вражою злою кровю волю окропіте!»** Вона пише: «Не ми уб'єм, то нас **вони** уб'ють; **наша смерть** научить інших, **як їм треба жити».**

В цьому творі Леся Українка геніяльно відчула й передбачила шляхи, якими Україна вийде на міжнародню арену знову активним співтворцем кращого майбутнього світу. Вона вже в 1896 році, пишучи цей твір, передбачала зудар України з Москвою і перекреслення тези окупанта про «братерство» в рамках тюрми народів російської імперії під чоботом «старшого брата». Вона передбачала наслідки невільницької психології народу — століттями виховуваного ворожою школою й ворожою філософією «непротивлення злу». Вона не тільки передбачала поразку України й неминучість «відкрити браму» й знову впустити окупанта до рідного краю, але вона так само передбачила неминучість і наступної фази боротьби за волю й суверенність — **етапу національної духової революції,** етапу пробудження не тільки національної свідомости, але й **непереможного бажання визволитися й перемогти** — або загинути в боротьбі за правду й свободу.

І теза Лесі Українки, що смерть національних героїв навчить власний нарід як треба жити, щоб бути господарями у власній хаті, прозвучала гордим викликом усім гнобителям України з уст Бойовиків ОУН, які — перед стратою — кидали в обличчя катів горде й непереможне: **«Шкодуємо тільки що вдруге не зможемо віддати життя за Україну!»**

●

Правда, Ідеалу ми досі не осягнули... І так само є правдою, що не лише наше суспільство, а й суспільства державних народів поділені на творчий національний актив, на пасивних споживачів і на групу людей безвольних, а часом і безхребетних. На наших бо очах валилися великі потуги, і теж на наших очах програвали свою мілітарну перемогу ті, які легковажно йшли на спілку з московським імперіялізмом і большевицькими змовниками проти свободолюбного людства. Ми були свідками ділення соборних тіл держав на «зони», на «східні й західні» або «південні й північні» частини ще недавно суцільних держав, так само, як 50 літ тому, проти волі нашого народу, було ділено в Версалі тіло України між чотирма окупантами. Тому могла писати Олена Теліга про наш загал, часом формований чужим нам оточенням і чужими нам школами — що він часом бачив в Бойовиках ОУН «лицарів обсудру»... Тому бувало, що малосвідоме міщанство саму високу Ідею

цих лицарів обертало в абсурд своєю байдужістю до неї й своєю терпимістю та чемністю супроти ворогів свого народу.

І тому то тими Лицарями Абсурду, — лицарями «Безнадійної справи» — були в нас не лише герої Базару, Крутів, чи Городка Ягайлонського, а й такі постаті, як Шевченко, Міхновський, Олена Пчілка, Іван Франко й Леся Українка, сучасники яких або не розуміли цілої їхньої величі, або, — що було багато гіршим, — навіть розуміли їх, але... не мали мужности позбутися своєї невільницької психіки, своєї льояльности до Москви, Варшави, Праги чи Букарешту... Але Олена Теліга — та, яка не лише кликала інших на барикади, але яка й сама зуміла відважно загинути в катівнях гітлерівських посіпак у Києві — кликала нас: «Творімо і культ героїзму, культ тих людей, що не побоялися віддати своє життя зі зброєю в руках під час Зриву чи в повній нервового напруження підпільної праці, чи, як великий Шевченко, у боротьбі цілого свого життя проти московського гнобителя. І чим вищий п'єдисталь збудуємо для тих, що стали символом наших визвольних змагань, тим далі падатиме роз'яснююче світло від цього символу, тим ширші маси будуть бачити **яскравий дороговказ для свого життя й для своєї боротьби.** І тому — в мільйони рупорів мусимо кричати про наших героїв і на найвищих висотах різьбити їх імена й вчинки, щоб в найдальших закутинах наших земель усім було видно незабутні постаті у ввесь їх величавий зріст!»

Рівно п'ять місяців перед своєю трагічною загибеллю Головний Отаман Української Народної Республіки **Симон Петлюра** писав у журналі «Тризуб»:

«Встають передо мною постаті лицарів і мучеників великої ідеї... Тих, хто заслужив право на те, щоб стати незабутнім в історії України, — хто зв'язав їх величне минуле зі світлим майбутнім і переказав нам, — живим та прийдешнім поколінням — **Великий Заповіт...** Кров, пролита для цієї величної мети, не засихає. Тепло її все теплим буде в душі нації, все відіграватиме ролю непокоючого, тривожного ферменту, що нагадує про нескінчене й кличе на продовження розпочатого».

В щорічному циклі наших пропам'ятних днів і свят відзначування травневих трагічних дат, з часом набрало значення й характеру **урочистих вшановувань пам'яти всіх тих, хто поліг у боротьбі за волю і державність України.** Започатковане після стрілів на вулиці Парижу в травні 1926-го року як поклін світлій пам'яті **Симона Петлюри,** після вибуху пекельної бомби в Роттердамі, 12 років пізніше перетворилося на **День Вождів** — день найбільшої жертви творців двох історичних етапів визвольних змагань України — **Петлюри й Коновальця,** які в свідомості українського суспільства уосіблювали не лише ідеал державности й добу визвольної війни України, але й здійснення **соборності** всіх земель наших.

Тим самим, академії в їх пам'ять стали маніфестаціями передових сил українства, **вірности ідеалам і заповітам Петлюри й Коновальця.**

Симон Петлюра вірив в Українську Націю, вірив в те, що Україна, чи того хоче зовнішній світ, чи не хоче, буде незалежною й суверенною державою. Але рівночасно він надавав великого значення й існуванню численної української еміґрації, розсіяної по цілому світі. Він уважав, що вона є органічною часткою цілого народу і що її стремління й змагання мусять тут виконати відповідальну частину загально-національної визвольної програми нації, а саме — ту частину, що її наш нарід під окупаційною владою виконати не може. Він писав: «Не марнотратним, не яловим повинне бути перебування нашої еміґрації поза межами Батьківщини, а **повним глибокого змісту** та пожиточних наслідків для Рідного Краю».

Петлюра — майже пів століття тому — дуже влучно й глибоко визначив тенденції наших днів, що вже нині виразно закреслилися як в Україні, так і в наших передових середовищах в країнах вільного світу. Аджеж Петлюра писав: «В свідомості нашого народу відбувається великий процес перегляду й ревізії тих шляхів, що ними нації до здійснення своїх державних ідеалів доходять. Цей процес іде в парі з муравлиною праці по **консолідації** національної волі; усунення всього того, що перешкоджає її зміцненню, що приводить до її роз'єднання; витворення реальних, дійсних, а **не показових** чинників державного будівництва України...» Він уважав, що «Той, хто знає розмах стихійного народного руху за українізацію нашої церкви й за її незалежність як церкви національної, як церкви Бога живого, — той, хто спостерігає зріст і поглиблення національної свідомости нашого села, кристалізацію почуття відрубности національної від сусідніх націй, — польської й московської, — той не може не побачити в цих і подібних проявах ознак національної свідомости народу, потрібної для здобуття власної держави».

Симон Петюлра, стверджуючи позитивні процеси в лоні української нації, рівночасно не переочував хиб і недоліків в середовищі еміґрації, які гальмують її національно-політичну роботу в світі. Він казав: «В першу чергу еміґрація мусить переглянути свої шляхи, якими йшла вона досі, щоб здійснити політично-соціяльні й державні ідеали українського народу. Перевірити своє дотеперішнє поступовання в справах, що торкаються будівництва української держави, **і чесно** поставитися до тих висновків, які логічно випливатимуть з цієї критичної роботи над собою. І коли знайдеться помилка, то слід направити її, коли відчувається фальш чи неправда — то треба знайти в собі мужности **визнати їх,** щоб на майбутнє уникати». Петлюра був **одним з перших,** хто в уенерівських колах відважився публічно глянути критичним оком на провідну верству нашої соціяльної і національної революції. Він писав: «... Діяльність наших політичних і державних діячів **не повинна** проходити без критики, чи під покровом якоїсь тайни. Навпаки, чим більше буде світла, безсторонньої критики, — тим ціннішою буде державному чи політичному діячеві та допомога, що ця критика йому принесе. Але... на превеликий жаль... українська преса, а

так само і практика політично-громадських угруповань позначилася в цій справі рисами тенденційного гуртівництва, обмежености і секстанства».

Тут ми бачимо — **наскільки не розуміють і розуміти не хочуть** Петлюри ті, які в своїй партійній роботі прикриваються «культом» його імені! Бо ж ніхто не засуджував так авторитетно і так гостро ту хаотичну «демократію» наших партійних отаманів, як Петлюра. Це ж він писав: **«Несконсолідованість, непідпорядкованість окремих партійних угруповань єдиній Ідеї** — ідеї вибороння власної державности, **брак державної дисципліни** в окремих осіб і в партій — відіграли ролю фатуму в історії нашої боротьби... Найбільших, іноді, здавалося — несподіваних і дивних успіхів — ми досягали тоді, **коли інтереси нації й держави брали верх над інтересами окремих кляс** або партійних угруповань... навпаки: коли ця консолідація підупала, а гору над нею брали інтереси партійні, групові, — в такі періоди боротьби ми терпіли невдачі... **Це лихо нас буде переслідувати доти, доки наші партії не зрозуміють і серцем не відчують тяжкої науки нашої новітньої історії. Справа здобуття української держави — це справа цілої української нації, а не якоїсь партії чи кляси.** Тому порозуміння, узгіднення всіх чинників і співпраця їх є передумовою, без додержання якої ми ніколи своєї державної мети не осягнемо!...»

●

Кожна національна революція, якщо навіть вона не перемагає, — мусить залишити по собі такий блискучий захоплюючий міт, який би притягав до себе наступні покоління патосом героїчної жертвенности, будив би непохитну віру в неминуче здійснення національного ідеалу. Національна революція не є поразкою, якщо вона не заплямувала чистоти свого прапору принизливими компромісами та угодами. Але ми теж пам'ятаємо, що моральні скарби нашої національної, тим самим всенародної революції — розтринькували наші уряди, покликані й непокликані міністри й партійні діячі. Це вони розміняли велику ідею відродження нації на партійно-клясові кличі. І от — щоб вирвати українство з атмосфери політичної й духової мізерії у сферу замислів і великих діл, щоб скерувати енергію національної спільноти на шлях визвольної боротьби в нових умовах нового поневолення й закріпачення, треба було людини незвичайного калібру. Такою людиною був полковник **Євген Коновалець**, творець Січового Стрілецтва, організатор і керівник оборони Золотоверхого й Уряду Республіки в найкритичніші моменти боротьби проти зовнішнього ворога і його аґентури в Україні. Це був державник і соборник, для якого, так само як і для Петлюри, **інтереси нації** стояли вище інтересів групових, чи станових. Після закінчення Визвольної війни УНР і ліквідації збройних сил полковник Євген Коновалець не припиняє боротьби проти окупантів України й очолює спершу Українську Військову Організацію, а потім — з його ініціятиви створену Організацію Українських Націоналістів (ОУН), що відіграла історичну ролю в справі активізації українського

бойового духа на українських землях та на всіх просторах української діяспори.

Промовляючи на 1-му Конґресі Українських Націоналістів у Відні в лютому 1929 р. Коновалець говорив: «... Спротиви, які зустрінемо на нашому шляху, будуть велетенські, бож віднова Української Самостійної Соборної Держави, сама собою тотожна **з ліквідацією московської імперії, як і польського історичного імперіялізму,** спричинить таку докорінну перебудову всього Сходу Европи й великої частини Азії, що це неодмінно вплине не менш глибоко й на політичний вигляд усієї решти світу. Чи можемо пориватися на такі великі діла? Цього свідоцтва не можемо виставляти собі самі; його виставить нашій Організації щойно пізніше іспит самого життя... Хочу вірити, що завдання, які в нашій програмі ми самі накреслили, зуміємо виконати як мужі. Тільки в тому випадку вільно буде сказати, що **дату створення нашої Організації зарахують історики як одну з переломових, творчих і позитивних дат на тисячолітньому шляху життя української нації...»**

Парадоксом нашої збаламученої доби є якесь подивуґідне невміння наших політичних партій **піднестися понад** «проблематикою» політикувань всередині власних середовищ, яке заслонює собою широкі історичні обрії й навіть зобов'язуючі ствердження власних лідерів.

В 1954 р., з приводу 16-ої річниці смерти полк. Євгена Коновальця, в «Українському Прометеї» В. І. Гришко писав: «... Дехто з тих, що гордовито величають себе «людьми з Великої України», часом бувають настільки малими, що вважають присутність Коновальця в пантеоні української слави лише даниною провінційним амбіціям його вужчих земляків та однопартійців... насправді ж Коновалець, як історична постать, що ввійшла в пам'ять наступних поколінь, народився не в Галичині, а в Наддніпрянщині в **самому Києві,** «в вогні й бурі революції» 1918 року, — тоді, коли комендант **галицьких** січових стрільців став комендантом столиці Української Народної Республіки, а стрільці — ґвардійцями **української** народної армії під проводом Петлюри. І це він (чи не перший з галицьких військовиків) став справді в повному значенні цих слів **людиною великої України**, борючись дійсно за велику, а не малу Україну під гаслом **«Через Київ на Львів!».** В. Гришко лідер цієї не націоналістичної української партії тоді заявив: «Такою ж людиною Великої України був Коновалець і як творець та провідник спершу УВО, а пізніш ОУН. Обидві ці організації були задумані й під керівництвом Коновальця діяли, як організації **всеукраїнські».** Наголошуючи цю заяву, можемо лише дивуватися, що не бракує в нас і досі тих, які самі добровільно воліють далі бути **малими** і які нібито в ім'я **всеукраїнськости,** не відважуються переступити вузенького, — може й не лише ними викопаного, — «збруча».

Зродились ми великої години
З пожеж війни, із полум'я вогнів,
Плекав нас біль по втраті України,
Кормив нас гніт і гнів на ворогів.

Український Націоналістичний Рух буйно розгалуженим дубом виріс з одного духового кореня. Основоположник і ідеолог Українського Визвольного Націоналізму — Микола Міхновський ще на переломі XIX й XX століть писав: «... Українська інтеліґенція стає до боротьби за свій народ, до боротьби кривавої й безпощадної. Вона вірить у сили, свої й національні, і вона виконає свій обов'язок. На її прапорі: **Одна, єдина, нероздільна, вільна, самостійна Україна від Карпат по Кавказ.**

...Доки хоч на одному клапті української території пануватиме чужинець, доти українська інтеліґенція не складе зброї, доти всі покоління українцівітимуть на війну. Війна провадитиметься всіми засобами, і боротьба культурна вважається також відповідною, як і боротьба фізичної сили. Ми **проголошуємо, що візьмемо силою те, що нам належиться по праву!** Доки хоч один ворог-чужинець залишиться на нашій землі — ми не маємо права покласти зброї!».

І візьмемо!

Свідоцтвом тому не тільки наш поклін-приречення Основоположникам нашого політичного й ідеологічного кредо. Їм і їхнім гідним наступникам і багатьом найкращим з-поміж нас, що впали на стійках.

Свідоцтвом тому є багатомовні процеси в поневоленій Україні і в цілому світі, які свідчать, що зерно правди проростає і що **жодні бур'яни московського імперіялізму й колоніялізму вже не заглушать нас і не втримаються проти природнього гону нації до світла, правди й свободи! До здійснення заповітів наших велетнів!**

Мене судитиме суд за закритими дверима. І все одно він стане бумеранґом, навіть коли мене ніхто не почує, навіть коли я буду мовчати в ізольованій від світу камері Володимирської в'язниці. Буває мовчання голосніше від крику. І навіть знищивши мене, ви не зможете його заглушити. Знищити легко, але чи задумувались ви над такою істиною: Знищені часом важать більше, ніж живі. Знищені стають прапором. Знищені — це кремінь, з якого будуються кришталеві фортеці в чистих душах.

Денаціоналізація неминуче означає також декультурацію — це народ відчуває інстинктом духовного самозбереження, завдяки якому людина не перетворюється на мавпу, потрапляючи в найтяжчі умови.

Вірмени просто не пустили б їх (москалів — чужинців) до залі за сімома замками, де творяться національні таїнства... тому, що вірменську культуру повинні творити вірмени. Інакше обличчя Вірменії загубить виразність. Вірмени це добре розуміють. Українці ще мусять дійти до цього розуміння.

Валентин Мороз

В ДЕНЬ ПОЛЯГЛИХ...

Всіх нас однаково родила земля прадідів наших.

Правда нас вирядила на шлях, що далекий, тортурний і без вороття. За цю Правду ми боремось і валимо ворожі світи!

Але доля наша — неоднакова...

Одні з нас — вірні друзі невмирущі — загинули в цій боротьбі. Там, де ворог не встиг їх попіл вітром розмахати, якась рідна душа схоронила їх тлінні останки в невіднайдених і неоплаканих могилках...

Другі — в боях чи на каторзі, при зброї чи в кайданах — непохитно видзвонюють вічний гимн нашої нездоланної волі жити, чинити й молитись по нашій власній волі та вподобі!

А треті — це ми — вийшли заорювати глибші борозни свободи за кордонами рабства...

Хоч далеко ми від рідної землі, брати й сестри наші, далеко від вас і могил ваших, батьки й матері незабутні, проте ми з вами, ми нині витаємо в Україні, ми біля могил ваших, друзі слави, побратими великої леґенди, борці за воскресіння!

Суворими рядами ми простуємо широколанними землями нашими у Канів, на могилу Невмираки-Велетня.

Благослови нас, Батьку, в дальшу путь ідучих!

І ми чуємо, скріплені могутою цього Грайморе-Духа, що нам дано звершити тугу тисячеліть, що за нами всі живі, полягли й ще ненароджені меченосці свободи й що з нами Той, ім,я якого святиться од віку до віку!

Ми проходимо безліч могил розстріляних, закатованих, повішених, отруєних, розчавлених, посічених, знущаннями до гробу звалених, на полі слави поляглих, неподоланих друзів... І непорочні джерела невмирущого життя променисто зрошують наші душі.

Благословіть почате діло докінчити!

На кожну з цих могил в розлогій Україні, на всі незнані могилки в тундрі, тайзі, над Льодовим морем і по всьому світі ми, осяяні любов'ю, складаємо наші братні вінки!

А тут, на чужині, в Парижі й Ротердамі, важко й нестерпно стукотять під землею серця, що їх навіть Юда не може втишити...

Ми чуємо їх смертю об'єднаний зов і ми клонимо наші голови перед ними, й немає в нас достойних вінків для вагомих свічад їх життя!

Бо вінок, що єдино їм лицює, це — воля Тризуба, що є правдою життя.

Тож у нас, як у вас, нехай шлях буде рівний, звитяжний і без відступу.

Ми добудемо жезло свободи, щоб рунно чеканити долю цього краю країв, — або нездолані пройдемо у вічність, як ви!

Всевишній! Засвідчи у Книгах Життя цю нашу присягу...

ОРЗ

ОЛЕГ ОЛЬЖИЧ

Як колись, горіти і п'яніти,
Шоломом п'ючи,
І життя наопашки носити
На однім плечі.

Олег Ольжич

Він носив життя наопашки на однім плечі і пив шоломом воду; не мав ні сумніву, ні страху, і його духу було радісно дивитися, як тіло тяга кулемет, стискає гарячу рушницю й уперто повзе наперед... Він жив повно, широко й скоро і... урвався, як спів... у цій добі жорстокій як вовчиця.

Це парафразована автобіографія Олега Кандиби Ольжича. Тридцята річниця смерти його тіла припадає на місяць травень 1974 року. Бо в травні 1944 року німецькі гітлерівські кати вбили — замордували в концентраційному таборі в Саксенгавзені тільки його тіло. Його Дух живе й вічно житиме, бо він був і є невід'ємною частиною української правди, української нації, для якої та в ім'я якої він жив, змагався й загинув.

За короткий час свого земного шляху він залишив нам незатерті сліди не так науковця - археолога з великим майбутнім, як, у першу чергу, великого поета й неустрашимого українського борця-революціонера. Історія людства не знає багато випадків, коли проповідуване слово й діло творили б таку нероздільну цілість. В українській історії Ольжича можливо, мабуть, порівняти з Шевченком. Їх творчі, полум'яні слова, їх кров'ю душі писана поезія, — в центрі яких стояла Україна, як найбільш дорогоцінний камінь, як Відвічна Правда, — їх апостольська відданість українській правді, що за неї та в її ім'я вони вибрали для себе героїчно - мученицький шлях боротьби, були й залишаться наріжними стовпами, на яких їх нащадки здвигнуть величну будову, ім'я якій — Україна.

●

Олег (Кандиба) Ольжич народився 1907 р. в Житомирі як син поета О. Олеся, але вже від 1924 р. «з ласки Москви» мусів покинути «суверенну УРСР» й поселитися в Празі, де він закінчив Карлів університет. Як видатний археолог, працював в археологічному відділі Чеського Національного Музею, подорожуючи рівночасно по Західно - українських землях та інших країнах з науковою метою в ділянці археології. Звернув на себе увагу наукового світу, тому, крім активної праці у наукових журналах західного світу, в 1938 р. читав лекції в Гарвардському університеті.

Про Олега Ольжича як поета друкуємо в іншому місці статтю Володимира Державина. Ольжич як науковець і публіцист чекає ще на свого біографа. Мало написано дотепер і про Ольжича як революціонера - політика. Віримо, що заповнять цю прогалину люди з його ґе

нерації, або й молодші. Постать Ольжича належить до світлих сторін нашої історії, тому могла б вона бути предметом докторської дисертації наших студентів.

Без огляду на велич в ділянці науки, літератури, публіцистики тощо, Ольжич став історичною постаттю як політик - революціонер, як неустрашимий бойовик словом і ділом. Бо всю свою духову снагу, ввесь свій творчий талан, всю свою революційну дію він поставив на службу українській нації. Для нього не було вищої, більшої вартости від України.

Тому вже в 1929 р. він стає членом Організації Українських Націоналістів (ОУН) і в її рядах не тільки створив сильну групу українських майстрів пера, але рівночасно запалив цю групу духом революційного змагання за свободу України. З доручення Проводу Українських Націоналістів (ПУН) брав активну участь у творенні Карпатської України в 1938-1939 рр., а після вибуху Другої Світової Війни зайняв відповідальний і небезпечний пост керівника ОУН на окупованих німцями українських землях, щоб згодом, як перший заступник Голови ПУН, славної пам'ти Андрія Мельника, взяти провід і відповідальність за революційно - визвольні акції ОУН на рідних землях. На цьому пості його викрила німецька окупаційна влада в Україні в травні 1944 р. Його замордували німецькі кати в концентраційному таборі Саксенгавзен.

Ніхто не знає, де і чи взагалі є могила Олега Ольжича. Але вся Україна знає цього великого революціонера - борця за свободу України, бо лютий кат убив його тіло, але не мав сили знищити того духового зерна, що він посіяв в українських душах за час його короткого життя. Те зерно безкомпромісової боротьби за свободу української нації, яке посіяв Ольжич в душах і серцях українців, дає сьогодні й даватиме завжди багаті плоди.

Тепер дощі холодні і вітри,
Кудлаті хмари, каламутні ріки.
Але ростуть у присмерку нори
Брати, суворі і великі.

І, як пророчо говорила йому (і нам) Олена Теліга, його близька співробітниця, поетеса - революціонерка, яка, як і він, згинула в рядах ОУН у Києві від руки того ж німецького окупанта:

Ти в тінь не йди. Тривай в пекучій грі.
В сліпуче сяйво не лякайсь дивиться, —
Лише по спеці гряне жданий грім
І з хмар сховзне — багнетом — блискавиця.

ОЛЕГ ОЛЬЖИЧ ПОЕТ НАЦІОНАЛЬНОГО ГЕРОЇЗМУ

Нам дано відрізнити зле й добре,
мале і велике,
І прославити вірність невинність
і жертву героя.
О. Ольжич

У нашій літературі, що впродовж цілого XIX сторіччя зберігала щільний контакт із героїчним епосом козацьких дум, а за XX позначилась героїчною тематикою І. Франка, Лесі Українки, Ю. Липи, Ю. Яновського, Є. Маланюка, М. Чирського і багатьох інших — визначення поезії О. Ольжича, як поезії національного героїзму, може викликати подив. Адже героїзм, за емоційною природою своєю, скрізь той самий. Проте, героїчна тематика — це ще не є героїчний світогляд. Поезію Ольжича героїзм не лише скрізь тематично просякає, але й становить її творчу психічну домінанту. Це героїзм органічний, незалежний від зовнішніх чинників і, сказати б абсолютний. У героїчній тематиці інших наших поетів і белетристів незрідка відчувається, що це промовляє героїзм людини національно покривдженої, отже, наколи не вимушений, то, принаймі, якоюсь мірою зумовлений тими чи іншими історичними подіями та ситуаціями. Героїзм у поезії Ольжича — вільно обраний і вільний від усякого розрахунку, від усякої думки про духову чи іншу нагороду: він сам — своя найвища й, суттю кажучи, єдина гідна нагорода, нагорода, що вища навіть за славу:

Шляхи — велетенські гадюки...
Невгнутий, розмірений крок...
Діла і змагання сторукі,
І смерть, як найвищий вінок.

Героїзм у О. Ольжича не випливає з національно - державницького патріотизму (як це майже скрізь у нашій сьогочасній поезії), а радше збігається з ним, як два рівнобіжні вияви того самого глибинно ідеалістичного світогляду, що кульмінує в піднесенні цілком вільно обраної самопожертви — в тому екстатичному піднесенні, яке так геніяльно висловлене в поезії Ольжича «Піхотинець», де «душа відділилась від тіла», що «струнке і спокійне, ступає в холодних рядах», бо —

До віку його не обійме
Ні сумнів, ні згадка, ні страх.
І радісно духу дивиться,
Як тіло тяга кулемет,
Стискає гарячу рушиицю
І вперто повзе наперед.

Узята в цілому, як органічна духова єдність, поезія Ольжича подає високоартистично оформлену синтезу найвищих ідейних рис і вольових прагнень українського націоналізму, поєднуючи їх у величний монумент героїчного світогляду й чину. Ольжич належав до групи писменників - націоналістів, що визначали свій світогляд як «трагічний оптиміз». Це назва, очевидна річ, умовна, а для самого Ольжича й зовсім сумнівна, бо його світогляд скерований не на трагічне в житті людей і народів, а на цілковите переборення трагічного первня, і переборення не через оптиміз, а через героїчну самопожертву, через самовільну відмову від усіх тих духових та інших благ земних, що їх здійсненність, осяжність і бажаність, саме оптиміз звичайно обстоює. Героїчний світогляд Ольжича стоїть понад оптимізмом і песемізмом - понад позитивною чи негативнною оцінкою земною дійсности; бо піднесений у ньому саможертовний героїзм не залежить ні

від тієї дійсности, ані від її оцінки — тільки від емоційно - вольового напруження самої людини, і ні від чого більше. Звідси в поезії Ольжича оте начебто оптимістичне прийняття й виправдання світового буття (космосу) в усіх його реалізаціях; бо всі вони — лише матеріял і нагода для героїчного самовиявлення людини. З цього докорінно ідеалістичного погляду, практичне зацікавлення в реальній перемозі якоюсь мірою поступається перед духовою перемогою — перед готовістю до самопожертви — і найгірше лихоліття обертається на найкращу нагоду для героїчного чину:

Колись нащадкам стане час наш — «час
Понурих воєн, варварських звичаїв» —
(Цей час ласкавий, що так щедро нас
Чеснотами відвічними вінчає!...)

Бо, як писав сам Ольжич 1938 року в альманасі «В авангарді» героїчна доба, в передовій стежі якої знайшлася, завдяки глибині свого переродження, Україна, гряде! Чуємо її непереможний могутній хід. Бачимо ввесь безмір простору, що відкривається людині героїчної духовости»...

Очевидно, ця героїчна духовість ні в якому разі не становить довільної самоцілі — «чину заради чину», відриву від конкретних історичних потреб власної нації — хоч і для неї, за щирим переконанням Ольжича, героїчна слава повинна бути над усе:

«Приходимо до питання провідної ідеї української духовости, яка б висловлювала покликання української нації. Є це ідея, в ім'я якої повстав колись Переяслав: «зане переяславу отрок той», і в ім'я якої Святослав кликав «не посоромити землі руської» — ідея Слави. Ідея ця вкоронове цілу тут накреслену українську духовість. Випливає вона з цілости войовничого й героїчного світогляду народу і значить у своїй істоті моральний наказ героїчного повнення суспільно-етичного ідеалу». (Олег Кандиба: «Сонце Слави», посм. вид. 1947 р.).

«Суцільна в своїй органічній войовничості, осяяній лицарськими чеснотами, ступає вона (нація) по своєму історичному шляху за наказом Великого Роду, віддавши себе всю на службу найвищій ідеї своєї духовости та історії — ідеї Слави». (Передмова до «Золотого Слова», 1941 р.).

До цієї концепції історичного покликання української нації можна приставати або не приставати, але не можна не ставитись до неї з найглибшим пієтизмом. У всякому випадку, з неї ясно випливає, що героїзм Ольжичевого світогляду є безумовний, проте не самоцільний: він базується на ідеї національно - державного покликання, а за останню й найвищу мету має здійснення в людстві того самого божественного космічного ладу, що панує в природі, де «ні хмарам, ні зорям не вузько, сповняючи вічний закон»; бо немає для нього істотної різниці навіть між автострадами на земній поверхні і шляхами світил на небі — такою мірою проймає поета патос єдиного світового закону, втіленого і в його власному творчому й героїчному шляху:

Лягли на перса зимної землі
Шляхи асфальтові, ясні і прості,
І невідкличні прагнення твої —
Як сонце у холодній високості.

Постати може хібащо запитання — чи фактично відповідає цей скрайній і екстатичний героїзм сьогочасному національному світоглядові українського народу, чи не є він на сьогодні утопійним? На це можна і слід відповісти, що є поети, які відтворюють і фіксують у своїх мистецьких осягах історичний або сьогочасний світогляд своєї нації — і це вже становить превелику національну заслугу — але є й поети, що той світогляд творять на майбутнє — і мають на це право; бо хоча національний світогляд корениться в національних традиціях, проте він на них не обмежу-

ється, але повинен рости не лише з них, але й понад них. Як це дуже влучно зформулював С. Николишин: «Народ дістав послання, а ті, хто їх укладають, єдині мають право на ім'я великих людей. Традиції не всі шануються й перебираються, а — вибираються. Підходячі — культивуються, шкідливі - нищаться. Із титулу тільки українськости ніщо не має права на індульґенцію, тим паче — на культ» («Культурна політика большевиків і український культурний процес», 1947, стр. 47).

Гадаємо, що ніхто й ніщо не впливає на національний світогляд глибше й плодотворніше, як великий поет і великий мислитель — зокрема, коли це герой, що заплатив своїм життям за вічність своїй ідеї. Отак вчення життя й героїчна смерть Сократа поклали непроминущий відбиток на цілий світогляд греко - римської античности. Не складатимемо тут пророцтв і не вирішатимемо, чи має поезія Ольжича посісти в нашій національній літературі найближчого майбутнього таке керівне становище, як Шевченкова — за XIX сторіччя, або ж І. Франка й Лесі Українки — на переламі минулого й поточного віків; обмежимось об'єктивно констатацією, що вона того гідна, бо становить наш національний прапор, наше найглибше національне слово в поетичному мистецтві. Нехай же править вона за нехибний дороговказ нашому національному письменству прийдешніх поколінь!

Монументальність Ольжичевого стилю, така неповторна в цілій українській поезії, спирається на тому, що Ольжич, мабуть, єдиний майстер українського віршу, виразно обдарований епічним хистом. Віршований епос є українському письменству сливе чужий; навіть найвидатніші корифеї українського мистецького слова, коли прагнули епічного викладу, то або не осягали його стилічного (П. Куліш, М. Рильський, І. Франко в «Мойсеї«, що є епічний за ідеєю та композиційним задумом, проте в викладі лишається «ліричною поемою»), або ж осягали лише в жанровому пляні сатири й гротеску (той самий І. Франко в «Лисі Микиті», Ю. Клен у «Енеїді»). А монументальний стиль навряд чи дається здійснити на основі самого лише ліризму — як це зрештою найвиразніше виявляє поезія Є. Маланюка, така співзвучна Ольжичевій і ідейною тематикою, і очевидним потягом до монументальности, проте раз у раз порушуваної суб'єктивно - ліричними мотивами й висловами. Леся Українка — чи не єдиний український поет, що справді осягнув був монументального стилю ще перед Ольжичем — спромоглась на це виключно в драматичних творах і на основі суто драматичних мистецьких засобів.

Ольжичеві мистецтво епічного викладу є неначе органічно притаманне. Пригадаймо хоча б неперевершений у своїй стислій виразності образ латинської старовини в поемі «Люкреція» (І): «червоний камінь і пісок Ардеї» — неначе б нічого особливого й не сказано, але яка ж самодостатня закінченість епічного опису! Пригадаймо й цілу поезію «Купець» («І блиснули на сонці ножі...») — цей правдивий взірець епічної мініятури, хоч би як емоційно насичений екзотичною патетикою. Проте вже з цих поодиноких прикладів (що їхню кількість можна б побільшити досхочу) ясно видно, що та «епічність» важить для Ольжича не як самоціль, не в характері естетичного досконалого зображення і літературного втілення космосу - тільки узасаднює велич героїчного патосу, править, сказати б , за монументальний постамент для маєстату людського воління. Той сливе скрізь епічно оспівуваний у поезії Ольжича

«вічний закон» природи й цілого буття не суперечить лірично оформленій патетиці особистого героїзму — навпаки, підносить її на рівень трагічної монументальности в тих візіях екстази, коли «душа рікою вийшла з берегів»; бо «нам дано відрізнити зле й добре, мале й велике», «буде завжди твоєю безсмертна мить постанови»:

Господь багатий нас благословив
Дарма, що нікому не відняти.
. . . .
Іди ж сміливо і бери один,
Твоєму серцю найхмільніший келих.

У цьому ляйтмотиві вільного, самовідповідального й неперемінного вибору (порівн. також «Незнаному воякові», розділи 6 — 9) кульмінує героїчний патос Ольжичевої поезії, виразно перекликається з прометеїзмом І. Франка й Лесі Українки, і в ньому ж лірична динаміка Ольжичева увінчує собою «сірий ґраніт» епічної образности — немов та квітка саксифраґа-ломикамінь у безсмертному вірші найбільшої української поетки («Битим шляхом та крутим...») — створюючи неперевершену в світовому письменстві монументальність поетичного стилю.

Належне ідейне й мистецьке сприймання поезії Ольжича вимагає від читача високого рівня літературної культури — ба навіть чималої обізнаности з передісторією та історією Европи, наколи йдеться про такі численні в поета вірші з мітичною, археологічною тематикою. Очевидна предилекція Ольжича до цієї тематики часто зазнає ґрунтовно хибних пояснень. Отак, напр., польський критик Ю. Лободовський, захоплено вітаючи першу збірку поезій Ольжича «Рінь» (1935)— мовляв, «малий томик Ольжича дає найкраще поняття про психічний характер української поезії, яка перед невидною ще й захованою долею українського народу лине високо, як Самотракійська Ніке перед човнами Темістокля, що пливуть по заливу Саляміни добувати перемогу» — зазначає, проте, разом із цим, начебто «клясичний і мистецький авторів релятивізм наказав йому далекойдучу об'єктивізацію національної долі, що ніколи не виступає безпосередньо, але захована під псевдонімами історичних епізодів старовинного й середньовічного минулого» («Напередодні», 1937, ч. 2).— Цілковита фантастика! Незрівняно вірніше підійшов до цього питання український поет і соратник Ольжича в славетній вістниківській «Квадризі» — Юрій Клен.

«Здається, що се людина, яка думкою витає в далеких дебрах історичного минулого і тільки інколи повертається до сучасности і часами, як мандрівник з далекого краю, приносить нам рідку, коштовну перлину. Недаремне ж на нього з грубої книжки в твердих палітурках пливе «симфонія п'янка одвічного надхненного закону», недаремне ж такі метафори: «крізь сірий мармур часу проступає», і ця екзотика: «шкур гарячі плями», «табір з чагарниками», «серце плямисто - вогняне, як шкура леопарда, що жене кров, мов стадо кіз» (Пісня пісень), далека Японія, Німеччина, де XVI століття і «соняшна тривога» барокка уживається поруч з «яснопанцерною» сучасністю, і нарешті, — видиво золотого віку, протканих сонцем дібров, рівноваженість горя і радощів у віці срібному, грізне видиво віку мідяного, коли несите сонце, нерухомо звисле над бором, бринить і гуде:

Кров у наших криницях. Реве здичавіла
худоба,
Новонароджені діти спинаються хижо на
ноги.

Але ж то вік, що породжує невтишну жадобу, геройський чин, війну, а з нею відвагу; вік, про який складає-

ться безсмертні леґенди, що червоним відблиском своїм освітлюють крицевий холод останнього віку, віку твердого заліза.

Поет вітає зміну невпинну на незмінній землі, бо ця зміна тільки й таїть для нього безсмертну красу та забезпечує вічний рух, вічне відродження і спостерігання мінливої поверхні речей приводить його до мудрої поясненoсти, яка благословить усякий кінець:

Лише тобою, мудрою, дано
Цьому життю пінитись і іскриться,
Кінцевосте! Незрівияне вино!

Згасає день, попеліє ніч, холоне «повногруде літо», а поет славить смерть, що є запорукою нового життя:

Так радісно — не знати слова «знов»!
Усе вперед, вперед без повороту!

Прийняття життя в усій його поліфонічній барвистості — це настрій, яким повіває на нас від поезій Ольжича...» («Вістник», т. II, річн. 3, кн. 6, 423 - 424).

Справді, вже не кажучи про цілком сьогочасну й позбавлену всяких «псевдонімів» тематику другої збірки «Вежі» (1940) і превеликої кількости окремих поезій (в тому числі і в тій самій «Ріні»), багато чого в історичній і мітичній тематиці Ольжича ніякими алегоріями чи натяками на українську сьогочасність пояснити ніяк не можна. Ні, Ольжичеві було безпосередньо близьким і рідним усе, в чому він відчував правдивий героїзм, і в боротьбі Ганнібаля з Римом його однаково захоплює велич обох противників. Не історичні аналогії між минулим й сьогочасним є передусім властиві дотичним поезіям Ольжича (як от властиві вони деяким драматичним творам Лесі Українки — насамперед «Оргії» — або ж деяким алегоричним сонетам М. Зерова), а почуття реальної й понадреальної тотожности героїчного ідеалу в цілому людстві, і більше від того — в цілому космосі.

Для Ольжича леґендарний бронзовий вік — не подоба сьогочасности, тим паче не алегорія, але глибина й суттєва тотожність із нею, так що він може характеризувати їх разом і згадувати модерну авіяцію поряд із зміями та драконами мітичної старовини, не відчуваючи в тому жадного анахронізму й, суттю кажучи, справді не допускаючись його. І так само природно для Ольжича — в давній казці про семиголового змія й полонену ним королівну взяти слово впершій особі від імени самого змія (а не королівни чи лицаря - рятівника) — явище, здається; унікальне в цілому світовому письменстві, проте зрозуміле, бо тут ідеться про непохитне завзяття змія, що ладен радше «безголовим впасти під коня» ніж зректись своєї коханої здобичі. Адже й це свого роду героїзм — щоправда, еґоїстично - темний і тому приречений на поразку й загладу.

Цьому героїчному світоглядові править за мистецьке оформлення монументально величний клясичний стиль. Беручи до уваги високий поетичний смак Ольжича, доводиться визнати, що інакше це й не могло б бути; бо, бувши висловлена якимсь менш стриманим і суворим — якимсь «романтичнішим» стилем, така скрайня емоційна напруженість звучала б штучно й фальшиво. Консеквентний клясицизм Ольжича стоїть поза всякою дискусією й ніколи не викликав сумніву в жодного компетентного критика; проте, аби уникнути всякої підозри щодо евентуальної національної сторонничости чи упередженостн, обмежимось тут на дотичному вислові критика - чужинця — вже згаданого вище Лободовського: «Ольжич... заслуговує на пильну увагу, і то як з огляду на велику поетичну культуру, так теж на незвичайно

чистий, клясично легкий і чіткий тон, що проймає всі його твори. Повна гармонія змісту й форми, почуття міри — ідуть у парі з великою пластичною висловністю» (там само).

Кілька років тому проф. І. Коровицький слушно писав: «Сувора стриманість глибокого інтелекту, ще суворіша стриманість великого таланту — склались на те, що творчість Ольжича не була нами належно оцінена, а події, що надійшли пізніше, перешкодили запізнатися з нею чужим» («Хорс», 1946, ч. I, 130). А з другого боку, аристократичний артизм і героїчна ідейність Ольжича далеко не скрізь є приступні нашим письменницьким колам, значною мірою дезорієнтованим примітивною літературною практикою й демагогічними гаслами. Нарешті, сам Ольжич прожив надто недовго, щоб дати нашому суспільству вповні відчути незрівняну перевагу його поетичного генія.

Проте, коли великий поет приносить у жертву національній справі своє життя — а тим самим і свою дальшу поетичну творчість — то це ще нікому не дає права нехтувати його поезію. А саме це й робиться, коли раз-у-раз суґерується думку, начебто «особистість Ольжича, в певнім сенсі, либонь більша за його поезію», або ж, за віршованим висловом О. Стефановича — «багато був він більш, ніж сірий і камінний вірш». О. Стефанович напевне мав на увазі не що інше, як відомі рядки Ольжича:

На сірім ґраніті хоробрі
Різьблять своє мужнє ім'я

— бо для примітинвого сприймання вірш є таким, яким є те, про що в ньому говориться. Але ж епітети «злотний» І «золотий» трапляються в Ольжича ще значно частіше, ніж «сірий»»!

Звичайно ж, можна порівнювати людину з людиною або мистецький твір з мистецьким твором; але порівнювання людини з мистецьким твором (однаково, чи з її власним, чи з чужим) свідомо іґнорує, що це є речі прямо неспівмірні, бо належні до різних категоральних площин буття. Це те саме, що й питались, що є більшим — кілометр чи сторіччя.

Отже, те твердження може мати лише образний сенс, стосовно до різних сфер діяльности Ольжича та до її результатів і витворів, і тоді воно має означати, начебто Ольжич більше зробив — або позитивніше себе виявив — в українській національно-визвольній революції, аніж в українській національній поезії. Саме це й є фундаментальна неправда.

Сказане аж ніяк не означає, з нашого боку, наміру знижувати вагу й чинність національно - революційної, політичної й публіцистичної — а теж і наукової, в галузі передісторичної археології, — діяльности Ольжича; і якщо воліємо зовсім не заторкати її в цій статті, то саме для того, щоб тим підкреслити велику кривду, яку заподіюється Ольжичеві через подібне нехтування його поетичного мистецтва. У модерній українській поезії творчість Ольжича є найсвоєріднішим і найнеповторнішим явищем. Ольжич створив власний індивідуальний поетичний стиль, в українському письменстві доти небувалий (лише окремі його елементи знаходимо в декого з Ольжичевих попередників — дещо, але небагато чого, в «Світлості» Ю. Липи, поглядно більше в П. Филиповича); і цей стиль він у численних творах підніс до абсолютної мистецької досконалости, до граничного блиску й артизму, ні в чому не поступаючись щодо його самобутньої своєрідности й сягаючи його мистецьким діяпазоном від нечуваної в нашій поезії ваговитої монументальности, як от:

Долини падають і туляться до ніг,
Звивають завої, відсахуючись, гори.
Наш пружний крок тверда земля доріг
Стрічає стогоном покори.

— аж до нечуваної в нашій поезії легкокрилої елеґанції, як от:

Знов не вгору несміливим зором —
В безкраї степів.
Жити повно, широко і скоро
І урвать, як спів.
Як колись, горіти і п'яніти,
Шоломом п'ючи,
І життя наопашку носити
На однім плечі.

Тож нехай зрозуміють ті, кому припав почесний і відповідальний обов'язок — тримати далі національний прапор, що впав із похололої руки поета - героя — : «Ecce Poeta»! — аби не довелось майбутньому історикові, що скаже: «Лише велика нація могла породити великого поета» — додати по цьому: «але за його часів та нація ще не була свідома себе й не пізнала себе в ньому».

Володимир Державин

(«Величність» - поезії й поеми, зредаґував Теодор Курпіта).

Хто серйозно хоче розв'язати ту чи іншу проблему, яка виникла в житті, повинен задуматися над її причинами, над її джерелами. Можна заарештувати не то що кілька десятків, а й кілька сот і кілька тисяч громадян, — а все одно з кожним днем усе більше й більше людей у різних формах, скрізь і всюди, так чи інакше висловлюватимуть невдоволення і незгоду з багатьома аспектами теперішньої національної політики, пройматися тривогою за долю української культури і української національности, будуть думати про те, як і чим тут можна зарадити.

Іван Дзюба

Я глибоко переконаний, що ця тривога, якою переймається дедалі все ширше коло української молоді, є неминучим наслідком серйозних порушень національної політики, точніше, цілковитої ревізії ленінської національної політики партії, ревізії, що її здійснив у тридцяті роки Сталін і продовжував Хрущов в останнє десятиліття.

Іван Дзюба

... українська нація переживає тепер не «розквіт», як це офіційно тепер проклямується, а кризу, і цього не можна не визнати при хоч трохи чесному погляді на реальну дійсність.

Іван Дзюба

О. ОЛЬЖИЧ НАПЕРЕДОДНІ ПОХОДУ НА СХІД 1941 РОКУ

До походу на схід підготовлялася Організація Українських Націоналістів дуже пильно й старанно в усіх ділянках своєї діяльности. Але про працю Культурної Референтури ПУН, що її вона проробила під керівництвом Олега Ольжича, відомо мало. Гамір війни й брязкіт зброї заглушив тиху й грунтовну роботу кількох десятків людей, що думали далеко наперед, як і що треба ставити в Україні після падіння большевизму. Це завдання взяла на себе Культурна Референтура ПУН, якої душею й організатором був Ольжич.

Робота Культурної Референтури не мала спектакулярних ефектів, одначе вона закладала найглибші й найтривкіші підвалини в нашій духовій та ідеологічній сфері, творила ґранітне підложжя нашого руху, що його не добачувало око, захоплене назверхніми фаєрверками революційної діяльности. А все ж таки, може тому, що очолювала ту роботу сильна індивідуальність Ольжича, який потрапив зібрати добрих співпрацівників, Культурна Референтура поволі, але певно й незмінно злобувала собі щораз більше місця в загальній діяльності ОУН.

Свою працю в Генерал - Губернаторстві зачала вона доволі скоро, ще перед тим, заки оформився й закріпився двоподіл у націоналістичному русі. Почалися доповіді для широкої публіки в таборовому приміщенні при вулиці Яблоновських у Кракові, на переломі 1939-1940 років — спершу на відірвані теми з усяких ділянок національної української культури. Досить скоро зарисувалася в них деяка систематика: Олена Теліга взяла за тему своїх доповідей українську літературу під Советами, Олег Жданович викладав про літературне життя на еміґрації, а Анатоль Демо - Довгопільський — про український театр. Слухачами на доповідях був майже виключно робітничий елемент, люди наскрізь випадкові. Число їх бувало різне, залежно від того, якого дня відбувалася доповідь і чи таборова команда не ставила до них якихсь інших вимог на той вечір. Звичайно вагалося воно поміж 20 і 40, часами навіть більше. Зацікавлення було велике, слухачі вдячні, Теліга і Жданович дуже хвалили свою авдиторію та відчували вдоволення з зустрічей з нею. На жаль, команда табору не мала зрозуміння для тієї праці, що її згірдливо називала «просвітянщиною», ставила всякі перепони — то заля була чимсь зайнята, то світло псувалося, — але якось цей курс закінчився. На його закриття влаштовано літературний вечір сучасних українських письменників під Советами. Вступне слово тримав на ньому Жданович і читав теж деякі поезії для ілюстрації. Крім того з ілюстраційного матеріялу читали тоді: поезії — о. Зиновій Нарожняк, а прозу— артист-маляр Василь Дядинюк. Велика таборова заля не могла вмістити всіх слухачів, успіх був справді дуже великий.

З того першого курсу Жданович витягнув досвід, і після наради з Ольжичем порішено не відбувати самих тільки культурних курсів, зате обов'язково вплітати в загальну вишкільну програму ОУН теж і культурну тематику. Показалося, що справи чистої національної української культури цікавлять не тільки освічених людей, що мають уже деяку підготову до їхнього розуміння, але й можна ними заінтересувати загал членства ОУН, коли в добрий спосіб і в міру, щоб не пе-

реобтяжувати вишкільної програми, подавати їм теж і відомості про українську культуру в можливих до стравлення дозах.

Від того часу, який би це не був курс, що його влаштовувала ОУН чи то для власних цілей, чи для ширшої публіки, неодмінно в ньому брали участь наші культурники. Залога була дуже сильна: крім самого Ольжича та його заступника на Генерал - Губернаторство, Олега Ждановича, мала вона в своєму складі згаданих уже Олену Телігу, Василя Дядинюка, о. Зиновія Нарожняка, ще й інших співпрацівників, як ось артиста-маляра, Едварда Козака, відомого з багатьох праць під різними псевдонімами, Романа Бжеського, д-ра Ростислава Єндика, письменника Миколу Чирського й багатьох інших.

Після того, як відбувся великий пропаґандивний курс у Кракові при вул. Зеленій і де обов'язково включена була в програму історія української літератури, він став зразком для багатьох курсів на меншу мірку, що відбувалися скрізь по провінції. Крім декількох менших, місцевих, відбулися три такі районові курси на початку 1941 року: в Криниці, Грубешові й Сяноці. Цей останній розгорнувся надзвичайно сильно, мав успіх ще більший, як у Кракові. Слухачів було багато з різних суспільних прошарків, зацікавлення велике, всі слухали з напруженою увагою. Переплітаний він був різними доповідями для ширшої публіки, а мірою зацікавлення нехай буде факт, що на доповіді Ждановича про націоналістичну поезію присутних було понад триста людей.

Сяніцький курс затягнувся дуже довго, доповідачів просто не хотіли звідти випустити, треба було їх викликати до Кракова на силу — за кілька днів уже почалася війна.

Це була направду велика робота, що її мало досі оцінили і за воєнним галасом якось про неї й призабули. Скрізь, куди перейшов націоналіст - пропаґандист, як перша стежа українського націоналістичного руху, ішов за ним націоналіст-культурник і закріплював цей рух. Бувало й навпаки, коли непомітна для ока праця культурника відкривала людські душі для українського націоналізму. Вона велася на найширшій суспільній базі, — культурники не хотіли замикатися в організаційній шкаралупі, шукали доступу до цілої суспільности через школи й культурно - освітні реферeнтури в системі Українського Центрального Комітету.

Культурна Референтура займалася теж і видавничою діяльністю, хоч, власне, не було це її завдання. Для тієї цілі вона могла й повинна користуватися існуючими видавництвами, з яких на той час найважливішими були два: видавництво «Пробоєм» у Празі та «Українське Видавництво» у Кракові. Крім того, на чеському й німецькому теренах часом, хоч рідко, можна було щось видати під фірмою УНО (Українського Національного Об'єднання). В «Українському Видавництві» в Кракові впливи наші були малі, навіть у такій справі, як шкільні підручники; трудно було Ольжичеві дійти з ним до ладу.

Організаційне Бюро ОУН і Крайова Екзекутива ОУН у Генерал - Губернаторстві дали Культурній Референтурі можливість користуватися нашим видавництвом при вул. Зеленій у Кракові. Випущено тоді, між іншим, працю С. Николишина «Культурна політика большевиків і український культурний процес», антологію української поезії «Живі струни», не згадуючи про кілька менших речей.

Там теж мала вона свій власний кольпортажний відділ, що ним дуже сумлінно завідував Василь Кобрин. [1])

На плечі Ольжича в цей гарячковий час підготови до воєнних подій упало ще одне завдання. Незалежно від то-

го, що Культурна Референтура мусіла заготовити якийсь запас друків і книжок, щоб повезти їх з собою в Україну, що мусіла вона розплянувати відбудову культурного життя України й очищення її від большевицького сміття в школах, видавництвах, редакціях, наукових установах і т. д., — а це само по собі було завдання колосальне розмірами своїх засягів, — мусів Ольжич багато часу присвячувати Комісії Державного Плянування. Вона творилася з фахівців різних ділянок культурного, економічного та державно - адміністративного життя, що мали розробляти ріжні проблеми й підготовляти їхню розв'язку в дусі націоналістичної ідеології та політичної програми ОУН. У брошурі п. н. «Організація Українських Націоналістів під час другої світової війни» завдання тієї Комісії коротко характеризується так:

«Ольжич скупчив навколо себе гурт учених, письменників і мистців, що хоч не завжди належали до лав Організації, творили нові добутки, конкретизуючи засади українського націоналізму в різних ділянках духового життя. Такою була Комісія Державного Плянування, що готувала ряд ґрунтовних, науково обґрунтованих проєктів перебудови всього економічно - господарського, культурного й адміністративного життя України в разі створення самостійної держави. В цих працях бачимо фаховий підхід до кожної плянованої ділянки, поєднаний не лише з урахуванням усіх геополітичних особливостей України, але також з тими позитивними здобутками, що їх осягнуло українство в усіх ділянках життя всупереч жорстоким умовинам большевицької окупації».

Більшість членів Комісії Державного Плянування перебувала в Празі, і туди час від часу їздив до них Ольжич. Заступником його в Комісії був проф. Микола Галаган, що, хоч сам колишній соціял - демократ, еволюціонував у своїх суспільно - політичних поглядах в напрямку українського націоналізму. Членом ОУН він не був, але з Ольжичем тісно співпрацював і щиро виконував усі завдання, що їх перед ним поставила ОУН. На весні 1941 року перенісся він з Праги до Кракова, щоб бути ближче до майбутнього театру подій і підготовляти переїзд в Україну всіх інших членів та співпрацівників Комісії Державного Плянування.

Для тих членів Комісії, що, разом з Ольжичем і Галаганом, опинились тоді в Кракові, піднайдено окреме мешкання, щоб вони могли працювати спокійно і щоб не перешкоджав їм безнастанний гамір і рух в організаційному приміщенні при вул. Зеленій. Але їх до того життя тягнуло, і вони в кожну свою вільну хвилю заходили туди й тішилися буйним пульсом і темпом націоналістичного руху, згадували свою молодість і повні надій роки 1917-1918, що так марно пройшли...

Що кілька днів приїздили нові люди з Праги, Відня, Берліна та з інших осередків українського еміграційного життя. Все питалося за Ольжичем і якось розміщував він їх у перелюдненому Кракові. Що ближче до війни, то більше їх приїжджало, а коли війна вже почалася, Ольжич заповів повну мобілізацію, і тоді рушили вони лавою.

Тоді то полковник Андрій Мельник реорганізував Провід Українських Націоналістів. Рорзв'язалося Організаційне Бюро ПУН, на чолі з Омеляном Сеником - Грибівським, як Головою, і Зиновієм Книшем - Ренсом, як заступником, а на те місце створився Секретаріят ПУН, складений з трьох людей: Олег Ольжич, Зиновій Книш і Володимир Мартинець. Це була тепер найвища організаційна інституція біля Голови ПУН. Першим Секретарем

призначено Олега Ольжича, — він став теж Заступником Голови ПУН. Його завдання — якнайшвидше дістатися до Києва зо своєю групою культурників, здати справу Культурної Референтури на свого заступника, а самому зайнятися організуванням політичного українського проводу, згідно з наміченим пляном. Володимир Мартиннець мав осісти у Львові зо своїм апаратом. Його завдання — керувати справами ОУН на Західніх Землях України та достроювати їх до загальних організаційних плянів у всеукраїнському маштабі. Секретарем Секретаріяту призначено Зиновія Книша. Він мав тримати зв'язок між Головою ПУН та двома іншими членами Секретаріяту, пильнувати ОУН та її організаційних кадрів, побудови територіяльних органів, зв'язків та організаційної справности...

Краків пустів. Націоналістичний елемент покинув його найшвидше. Частина виїхала в порядку організаційної мобілізації ще перед тим, заки почалася війна, а тепер кожного дня відпливали на схід додаткові контингенти. Перший відійшов Ольжич з цілою своєю групою культурників, зібраних у Кракові і спроваджених з Праги та з Німеччини. Разом з ним поїхали Олена Теліга, Олег Жданович, д-р Ростислав Єндик та інші.

На Ольжича, як Першого Секретаря і Заступника Голови Проводу наліг увесь тягар відповідальности за працю ОУН на рідних землях.

(На підставі праці Зиновія Книша п. н. «Б'є дванадцята»).

---

[1]) Василеві Кобринові (родом з Карпатської України) було тоді не більше 17-18 років. У краківському відділі Культурної Референтури він був секретарем - друкарем, а потім теж кольпортером книжок, спроваджуваних з Праги і з Берліна. В підготові Культурної Референтури до походу на схід, Ольжич призначив його до кольпортажного відділу, і в листопаді 1941 року його, з поважним запасом книжок, відряджено через Львів до Києва. Там він перебрав книгарню колишньої Спілки Письменників України. Під кінець січня 1942 року Гестапо арештувало його разом з двома товаришами по праці, і кілька днів пізніше їх розстріляно.

Як показує історія, всяке збайдужіння до національної справи, нехтування її, затемнення її чи неохочість до неї завжди і всюди були так чи інакше зв'язані з суспільною реакційністю, антигромадськістю чи занепадом громадських засад. Одне слово, їхнє спільне джерело — суспільний деспотизм, а не свобода.

Іван Дзюба

Тут спадає на думку закон про незнищенність духовної енергії: не можна безслідно поховати ту силу, що вулканила Україну століттями, сходила кров'ю, вкривалась могилами, а потім знову вставала, налітала вихром і зносила тимчасові палаци нових панів та перекривала принишклі чужі голоси українською піснею.

Євген Сверстюк

Ніхто нікому не дозволяє. Усе треба взяти.

Валентин Мороз

О. ОЛЬЖИЧ У ВОРОЖІЙ ЛІТЕРАТУРІ

В коротенькій анотації до роману І. Головченка й О. Мусієнка «Чорне сонце», що в видавництві «Радянський письменник» з'явився в 1966-му році (наклад 115,000!) — читаємо:

«... недавно виявлені матеріяли... докладніше розповіли про багатомісячний, сповнений героїки й трагізму, смертний двобій між народними месниками і окупантами. Самі ці матеріяли і лягли в основу роману «Чорне сонце»... З нього читачі довідаються... також про трагічні події... в 1942 р., коли київське підпілля понесло нечувані втрати...»

Правдоподібно, перед авторами твору було поставлене актуальне, надзвичайно складне й небезпечне для них завдання: на підставі відомих населенню фактів, певних документів і вимог «соцреалістичної» методи спрепарувати офіційну версію життя поневоленого, але ніколи не упокореного Києва, окупованого німцями, де відбулась одна з найбільших битв Другої Світової війни — війни трьох сил: України — Райху — СССР.

Завданням авторів було приховати під художньою оболонкою роману нехудожню суть партійного доручення, яке зводилося до нехитрої, типово московської операції, створення леґенди про активне пробольшевицьке підпілля в Києві, яке мало б у свідомості киян заслонити собою усім знані факти про ролю й долю українського націоналістичного підпілля в той грізний час в Україні, і в першу чергу — в Києві.

В подібних випадках комуністична партійна етика рекомендує закріпаченим мистцям не панькатися з упертими фактами, а перелицьовувати їх за рецептами московських верховод.

Але — в міру. Бож «советська людина», не зважаючи на всі перевишколи й перековки її, безупинно виявляє нахил до критичного мислення. Тобто, автори роману мають право говорити й про справжні події, відомі населенню України, але за умови, що вони при тому «дещо» замовчуватимуть, або насвітлюватимуть так, як того вимагає національна політика Москви на терені української колонії.

Москва злопам'ятна. Вона, доручаючи сфальшувати ролю українського націоналістичного підпілля в окупованій німцями Україні, не могла не віддячити нам за скинутого з п'єдесталу в часі революції одного Кочубея. Бо чим іншим пояснити, що героєм українського Києва в романі приписано стати професійному запроданцеві — проф. Романові Шнипенку (Штепі)?.. Юдам ніколи мистці не давали прихильних характеристик. Не є винятком і Штепа. Про нього саказано, що в часі визвольної війни України його було чинниками Української Центральної Ради приставлено в ролі адьютанта до генерала Сінклера, якому певні кола в уряді не дуже довіряли. Сінклер це помітив і вирішив його здихатися.

«Така нагода скоро трапилася. Коли Червона Гвардія підступала з півночі до Києва, пертлюрівське командування метнулося на місця боїв, аби надихнути козаків на ратні подвиги. За старшого в штабі якимось побитом опинився не хто інший, як Сінклер. Одержавши відомості про розгортання боїв під Крутами, він викликав серед ночі Шпиненка, вручив засургучений пакет і наказав негайно ж, не чекаючи ранку, доставити його на Лівобережжя полковнику Болбачану. Але де шукати того полковника? Шпиненко виїхав

за Дарницю, оглянувся довкола — куди ж їхати? І здалось йому, що генерал навмисне вигадав це доручення з пакетом, аби... Тому, надибавши на перший хутір, Шпиненко заночував. А вранці, угледівши, як дорогою щодуху тікають петлюрівські курені, кинувся за ними до Києва. Та не встиг через Дніпро перебратися, як його схопили молодчики із контррозвідки. Допитів не робили. Суду теж не вчиняли. Просто оголосили, що він звинувачується в розгромі куренів під Крутами, оскільки, мовляв, пакет не був доставлений у резервний полк, який чекав у засідці наказу, щоб вдарити в тил червоним. Шпиненко був певний, що не він винуватець трагедії, що Сінклер чинить над ним розправу руками інших, але вдіяти нічого не міг...»

Тут маємо цікавий спосіб виправдання в підсоветській літературі оборонців Крут, які заступили червоним ватагам Мурав'йова шлях на суверенний жовто-блакитний Київ. Відповідальність за Крутянську трагедію автори роману кладуть на аморальну й підступну постать Штепи!...

Довідуємось, що Штепу минула кара, й він перекинувся до большевиків.

«Опинившись у червоних військах, Шпиненко постарався забарвити все, що з ним сталося, рожевими фарбами. О, скільки разів оповідав він із великих і малих трибун про те, як прирік на поразку під Крутами петлюрівські частини, навмисне не доставивши полковнику Болбачану наказ про наступ на червоні тили. Про одне лише замовчував — про те, як пощастило йому уникнути розстрілу?.

В іншім місці читаємо «сповідь» Штепи перед ставлеником Альфреда Розенберга — Георгом Рехером, присланим до Києва з Берліну:

«— Як ви опинилися у червоних?

— Власне, то не дуже приємна історія...

— Вас мав судити трибунал полковника Коновальця?

— Як би це вам пояснити... Справді, мала місце жахлива помилка...» Тут Штепа оповідає Рехерові, як він на службі у большевиків своїми підлими наклепами «розправлявся» з немилими йому колегами.

«— З ким, зокрема, ви розправлялись таким чином?

— Власне, то були люди маловідомі... Маю на увазі тридцять сьомий рік... Як тільки почалася та пам'ятна кампанія, я відразу ж поринув у роботу. Спершу писав анонімки, а потім прямо з'явився в сірий будинок і дав свідчення, що такий-то «товариш» агітував мене... А через кілька днів «товариша» заарештували. Мабуть, жоден із царських слідчих не відправив за своє життя в могилу стількох комуністів, скільки відправив я...

— Кого ж ви все-таки відправили?

— О, це справа нелегка — всіх пригадати! Скажу одне: їх було багато.

— А чим пояснити, що вам так вірили там? Невже там сиділи самі дурні?»

Тут же автори мусіли підсоветському суспільству дати відповідь на це «німе» питання багатомільйонових в'язнів червоної тюрми народів, — в уста чужинця Рехера. Устами-ж Штепи можна подати звичайно заборонену характеристику жертв червоного терору, між якими, як відомо, не бракувало й «соратників» самого Леніна.

«— А ви мене хіба вважаєте дурнем?.. Я ж вийшов з їхнього середовища... При цьому зважте, що навколишнє середовище, атмосфера аж ніяк не були на боці потерпілих. Ніхто, окрім рідних, не цікавився дуже, справедливо чи несправедливо заарештовано того чи іншого товариша. Всі сподівалися, що «там без нас розберуться». А «там» керувалися принципом: краще перегнути, ніж недогнути. І так ретельно перегинали, що з реш-

ток старої гвардії большевиків аж пір'я **летіло».**

Коротко — Штепа зробив враження на представника Розенберґа. Рехер призначив його своїм теємним помічником:

«— Ваше завдання — проникнути в кола пронаціоналістичної інтеліґенції».

Перед авторами роману постає найризиковніше завдання: «вишкрябати з пам'яти киян бачене і чуте... Але ж не так легко їм самим позбутися решток національної гідности!

Тому, мабуть, ніби іронізуючи з по-
І це ми повинні пам'ятати...»
статті редактора «Українського Слова» Івана Рогача, автори відважуються навести зміст його промови, виголошеної після урочистої панахиди по Героях Крут в соборі св. Андрія Первозваного:

«Перед нами мільйони української молоді... Молоді, що рідко чула правду про свою батьківщину. Ця молодь самою долею покликана стати на борню за незалежність своєї державности. Нам потрібна молодь сильна тілом і духом, яка здатна торувати далі шляхи, початі Святославом і Мазепою. Тільки народ, що має таку молодь, може вибороти належне собі місце в Европі. Слабкі народи рано чи пізно стають не більше як погноєм історії.

Не могла душа Юди не відчути невмирущости ним зраджених Крут. Про це з неприхованою огидою свідчать автори «Чорного Сонця»:

«Доки київська еліта справляла поминки по «нагло убієнних лицарях», він (Штепа) готував поминки над цією елітою. В недоброму натхненні його рука звично творила донос такого змісту:

Військовому коменданту м. Києва ген. Еберґарду.

Обербургомейстру м. Києва д-ру Рогаушу.

Панове!

Я вважаю своїм обов'язком довести до вашого відома, що в місті піднімають голову кола, які свідомо руйнують підвалини наших дружніх зв'язків із німцями. Образливо, що цю невдячну роботу провадить українська еміграція, яка повернулася сюди на німецьких возах. Звичайно, для людини немає більшого горя, як доживати віку за межами батьківщини, і можна зрозуміти радість тих, хто, зачувши про визволення Києва, поспішили повернутися під рідну стріху. Той еміґрант, що не вештався по заграничних кафе та дискусійних клюбах, а віддячував своїм господарям тим, що кував зброю проти большевизму, заслуговує нашої поваги. Ми схиляємо голови також перед тими, хто, бажаючи допомогти вітчизні, прийняв підданство держав вісі і став вояком фюрера...

Фюрер закликає нас: «Українці, до праці!» І ми чітко усвідомили, що наше щастя — в щасті великого німецького народу, в неустанній праці на Великонімеччину. А чим тхне від закликів, які виголошували на панахиді по «нагло убієнних» добродії Сінклер, Оглоблін, Капустянський, Рогач та інші? Ось що вони кажуть: «Українець повинен нарешті перестати бути бидлом. Протягом віків усі наші поневолювачі красненько говорили: працюйте! працюйте! працюйте! І ми віками працювали задля блага інших. Але тепер досить! Ми не раби! Україна — понад усе!...» Від цих слів тхне зрадою. Туманними фразами про якусь там самостійність України сінклери, рогачі та оглобліни задурманюють голови простолюдинам, відлучують їх від спільного шляху із німцями.

Замість кликати українство до дружньої праці, замість кликати його допомагати вчитися у вищого німецького народу — приблудні еміґранти втішають народ тінями забутих предків, одвертають його увагу від визволите-

лів. Замість кликати селянина й робітника до цілковитої й абсолютної лояльности, виховувати людскість у дусі повної і незаперечної довіри до німців, політикмахери типу Сінклера, Рогача, Оглобліна, Ольжича, Шумелди намагаються сіяти злочинні настрої сумнівів і недовір'...

Ми безмежно щасливі вже тим, що про наше майбутнє піклується великий вождь усіх часів і всіх народів Адольф Гітлер... Істинні друзі і шанувальники фюрера твердо вірять, що німецьке командування в Києві не допустить анархічного розтління, позбавить киян необхідности вислуховувати зрадливе напучування авантюристів. Ім'ям Бога ми закликаємо власті оголосити нещадну боротьбу всім... які хочуть завадити нашому щирому співробітництву із визволителями...»

Так! Чорним по білому, чомусь довелось рік після повалення Хрущова дати дозвіл на друк літературного твору, в якому, вдруге після німців опубліковано акт обвинувачення підпіллю ОУН, тоді очолюваному славної пам'яти Олегом Кандибою-Ольжичем, обвинувачення ні в чому іншому, як в активному й безкомпромісовому спротивові націналістичної України не тільки Гітлерові, але й кожному окупантові України!

Більше того, можна навіть ствердити разючу подібність «національної політики» Райхскомісаріяту й Москви супроти непокірної України:

«13 грудня службовці міської управи були вкрай здивовані відсутністю на робочих місцях двадцяти семи своїх колег. Недолічили в той день... і в інших установах. Дивувало і те, що не вийшла газета «Українське Слово», а з Софійської дзвіниці були зняті жовто-блакитні прапори і тризуби. Але ніхто, мабуть, окрім професора Шпиненка, не здогадувався, що зчинилося в місті. Тільки опівдні по Києві рознеслася чутка: минулої ночі гестапо арештувало багатьох націоналістичних проводирів».

М. Вич.

Але повстання І. Виговського або Мазепи проти російського панування на Україні — «зрада» і «злочин»... І обґрунтування такої позиції одне: всякий національно - визвольний рух на Україні, спрямований проти царського уряду, є рухом реакційним і ворожим, бо веде до «відриву» України від Росії, тоді як інтереси українського народу, мовляв, вимагали перебування під зверхністю Російської імперії.

Михайло Брайчевський

УКРАЇНСЬКА ІСТОРИЧНА СВІДОМІСТЬ

Відзначуючи цього року 30-ліття закатування німецькими «наці» славної пам'яти Олега Ольжича (д-ра О. Кандиби), передруковуємо дещо скорочено Його реферат, призначений для виголошення перед ширшою авдиторією.

На великому звороті історії, що ним стала Світова війна 1914-18 рр., вирушив український нарід перший в духову революцію шукати вищої правди, яка мала освітити його життя й боротьбу. Пройшло двадцять літ, і в мужніх та кривавих зусиллях знайшов він цю правду, платячи за неї нечуваною ціною мільйонових жертв.

Було нею віднайдення твердого й героїчного ідеалу, який визначив існування людини й нації спільним Божим знаменником абсолютного, і розкрив перед нею, окраденою й спростаченою, всі глибини життя, хотіння й чину. Зірвав він з очей нації теж полуду, що закривала їй внутрішній зміст її іншого, високого минулого, а разом і її необмеженого майбутнього.

Був час, коли замовкли останні відгуки романтичної козацької кобзи Щоголева і тільки романтикою здавались нащадкам огненні глаголи Шевченка. І в будучому не мало бути місця ніякій романтиці. Очі сірої доби осліпли на яскраві барви минувшини, уші не чули близьких перунів за тісним обрієм сучасности. Шелестіння паперу «просвіщеної доби» не хотіло інтерпретувати миролюбній людності великої мертвої провінції духову напругу історичної істоти України.

Так прийшли вони, «правнуки погані», покоління безбатченків і покоління безплідне, після якого могла настати тільки катастрофа, а по ній — прірва й революція.

Доперва в її горні перетопився дух нації, і тоді став перед Україною увесь її шлях пройдений і той, що чекає. Минувшина, сучасність і прийдешність злилися в одну суцільну єдність, яка саме творить вічну істоту нації. Українство знову здобуло свою історичну свідомість, історично - духово себе утотожнило.

Сучасна українська свідомість, показалося, спирається на тривалому й твердому тисячолітньому підмурівку, і — навпаки — всі принципові ідеї української традиції ожили й діють у нас тепер.

Шукаємо в нашому минулому ідею Батьківщини, землі, яку людина любить, якою гордиться і за яку готова вмерти, і чуємо, що вже Володимир Іларіона «не в бідній та в невідомій державі панував, а в Руській, що про неї знають і чують на всіх кінцях землі».

Не диво ж, що князі, заохочені сто літ пізніше іншим Володимиром Мономахом, до походу на половців, знають одне бажання: «Дай нам, Боже. зложити свої голови за християн і за Руську землю і бути зачисленими між мучеників» (Київський літопис). А в рефрені «Слову о Полку» — «за землю Руську, за рани Ігореві» — сурмить цей наказ боротьби за батьківщину особливо пристрасно.

І не дивуємося, коли по століттях династичних манівців і баламутств, Ганджа, перестрівши Барабашевих козаків перед Жовтими Водами, звертається до них із різким запитом: «Чи польській короні хочуть допомогти. що за мужність заплатила їм неволею, чи матері своїй Україні, що хоче обдарувати свободу?» (Граб'янка).

І універсали Хмельницького (у Величка) кличуть «на охорону віри своєї

благочестивої грекоруської та на оборону загибаючої й упадаючої батьківщини своєї», щоб козаки «ставали та за неї на славному полі бою, при своїй правді й обороні, вмирати и прийняти вінець мученицький із правиці Вишнього не відмовлялися». Щоб не вагалися «мужньо й без боязні за віру й батьківщину стати проти неприятелів своїх названих».

Ідея батьківщини, як елементарна для кожної людської спільноти взагалі, чи не найцупкіше трималася в українській духовості навіть за найтяжчих для неї періодів.

Ідея державного самоздійснення України по упадку княжої держави залишається для пізніших поколінь невгасимим заповітом і тривалою метою. Це був дороговказ, що до нього прямували остаточно всі пориви розбитої історією, але живої нації. Сама правність втрати суверенітету заперечується. Український нарід, мовляв, завжди був вільний; не був він завойований, а приєднався до польської або литовської унії тільки добровільними пактами. Незадоволена зі своїх зрадливих спільників, Україна, отже, може із власної волі зірвати ненависний союз.

«Народ Руський зо всіма його областями, городами, селищами й всякою до нього народною й національною приналежністю звільняється і відтягається від усіх претенсій і домагань польських і литовських на вічні часи, як від віків вольний, самостійний і незавойований, а тільки за договорами й пактами приналежний в єдність польську й литовську», — так представляє «Історія Русів» Зборівські статті 1649 року. Та ж «Історія Русів» вкладає в уста черні на Раді в Переяславі 1650 р., збуреній загрозою нового віроломного союзу: «краще нам бути в постійних боях за вільність, ніж накладати на себе нові кайдани рабства»...

Історія Дорошенка, що зірвав з московським і польським союзами — це невгавна боротьба за ідеал самоздійснення. Ця ідея освітлює понурий час Руїни, щоб знову яскраво вибухнути пару десятиліть пізніше постаттю Мазепи й мазепинців. Стремління й поняття української сторони чітко й недвозначно сформульовані в точках українсько - шведського договору аж до того, що «все, що завоюється з бувшої території Московщини, належатиме на підставі воєнного права тому, хто цим володіє, але все те, що, як виявиться, належало колись народові українському, передається й задержиться при українськім князівстві» (за Орликом). Бо ж уже Богдан Хмельницький, як говорить гетьман Орлик у своєму Виводі, «утворив з України незалежне князівство». І ціллю невтомного гетьмана є «показати лише, що вона є вільним князівством і що стани її вільно обирали гетьманів по своїй уподобі». А все це — щоб «поставити нашу країну в той державний стан, в якому вона була перед польським володінням при своїх природних князях і при давніх правах і привілеях, що значать вільну націю».

Тож і «Історія Русів», вживаючи теперішнього поняття, «шкідницько» наводить текст т. зв. Проклямації Карла XII до українського народу, властиво історичного креда тодішнього українства, мовляв: «відомо всьому світу, що нарід Руський зі своїми козаками був спочатку народом самодержавним, тобто, од самого себе залежним, під управлінням князів своїх чи самодержців, з'єднався потім з Литвою й Польщею для спротиву з ними проти татар, що їх руйнували», але потім «за насилля й несамовитості поляків» звільнився від них «власною своєю силою й хоробрістю».

У згоді з цим малюється теж ідеал

майбутньої завершеної української держави. Карло XII заявляє в тій же Проклямації: «Обіцяю й перед цілим світом урочисто клянусь честю своєю королівською по скиненні неприятеля свого повернути землю цю козацьку або Руську в первісний її стан самодержавний і ні від кого в світі не залежний»... «Бо ж відомо, — як каже друга Проклямація в тій же «Історії Русів», «на цей раз вже самого Мазепи, — що перше ми були те, що тепер московці: влада, першенство й сама назва Русь від нас до них перейшли.» Де ще шукати яскравіших свідоцтв тривалої свідомости свого суверенітету й державницького стремління потоптаної історією нації?

Ідею самоздійснення в темряві XIX ст. знову яскраво розпалює геніяльний дух Шевченка, і не диво, що вона прориває нарешті імлу всесвітянства й соціялізму словами IV Універсалу.

***

Зі свідомістю національної відрубности нерозривно в'яжеться ствердження обсягу нації, свідомість взаємної приналежности всіх її частин, те, що тепер схоплюємо поняттям соборности. Тому то Ігор так скоро воює вже деревлян і уличів, а Володимир Великий «пішов на ляхів» зайняти Перемишль і Червень, щоб вони «і до сьогодні були під Руссю». Тому, всупереч проклятому удільному принципу, марить і горить Київський літопис і «Слово о Полку» єдністю Володимирової і Ярославової держави.

Великокняжий Київ крізь віки величі й руїни однаково дбає й прагне об'єднати під своєю рукою всі частини розірваного тіла нації й держави. І пів тисячоліття пізніше однаково голосно кличуть і звуть ці частини, щоб він взяв їх під своє берло: «правдиві з давніх віків землі й провінці наші сарматоруські козацькі, що від Поділля й Волощини до Смоленська довгі й широкі границі свої мають, а саме — Київську, Галицьку, Львівську, Холмську, Белзьку, Подільську, Волинську Перемиську, Мстиславську, Вітебську й Полоцьку» (з Універсалу Хмельницького у Величка).

І коли ця хвилина має прийти, і Київ знову тримає в руках предківський меч і булаву, його суверен Богдан Хмельницький стверджує, певний своєї потуги: «Досить у мене буде вигод і багатства в моїй землі і в моєму князівстві, що простягається по Львів, Холм і Галич. Ставши на Віслі, скажу іншим ляхам: сидіть і мовчіть, ляхи!»

Соборності судилося лишитись ідеалом козацької держави, яка боротися мусіла одночасно і за неї, і за свою суверенність. Але цього ідеалу вона не загубила і в найбільшій хуртовині Руїни, аж до смерку XIX століття...

(Далі буде)

Вона (молодість) завжди однакова. Вона (коли справжня) не заокруглюється, ранить себе, ранить інших і в муках народжує себе, як черепашка перлину. Вона не захищена, вона нездоланна... І вона потребує леґенди, щоб творити... Її підсиджує скупа старість, її розкладає внутрі поміркована молода трухлявість, а вона все одно прокладає дорогу, бо вона має силу міцних весняних паростків, що пробивають навіть каміння... Повірте в цю силу. Це явище біологічне — воно перевірюється досвідом, його не спростуєш софізмами.

Євген Сверстюк

Др. Денис Квітковський

МІРКУВАННЯ НА МАРҐІНЕСІ ОБОРОНИ ПРАВ ЛЮДИНИ

I

Історія Деклярації Прав Людини в нас мало простудійована. Що більше: наша преса й наша публічна опінія присвятила дуже мало уваги фактові проголошення Загальної Деклярації Прав Людини. Проголосила цю Деклярацію Організація Об'єднаних Націй (ООН) дня 10 грудня 1948 року. І цікаво з погляду нашої політичної ментальности, що ми тут, на еміґрації, ще й дотепер не переклали й не видали окремою брошурою цього преважливого документу часу. Це тим маркантніше, що проблема прав людини стала для нас сьогодні щоденним хлібом.

В Совєтському Союзі перекладено Деклярацію українською мовою, але мають і читають її таємно, мабуть, тільки політичні в'язні. Наші борці за свободу в Україні часто покликаються на Деклярацію Прав Людини в своїй власній обороні та в обороні прав україннської нації на державну свободу. Український переклад Загальнної Деклярації Прав Людини, у формі маленької брошури, подарував мені в квітні 1968 р. в Теграні голова делеґації так званої Української Радянської Соціялістичної Республики, проф. П. Є. Недбайло. Важливо зауважити на цьому місці, що хоч московський СССР і т. зв. УРСР підписали Деклярацію Прав Людини «на принципі суверенної рівности» (див. Статут Організації Об'єднаних Націй, розділ 1, стаття 2/1), то «суверенна й рівна» УРСР навіть не поміщує цієї Деклярації в документах, які мали б доказувати «суверенність УРСР» фактом її «самостійних міжнародніх стосунків» (див., наприклад, «Українська РСР у міжнародних відносинах», Видавництво Академії Наук Української РСР, Київ, 1959, і другий том під тим же заголовком, що появився в видавництві «Наукова Думка», Київ — 1966, або «Україна і зарубіжний світ», Видавництво Політичної Літератури України, Київ — 1970).

І це не випадково. В згаданих книгах є, наприклад, надрукована «Деклярація Прав Людини», є ціла серія інших «протоколів», «конвенцій» чи «інтервенцій» в обороні прав людини в Індонезії, в Греції, в Південній Африці тощо, але не має там преважливих двох конвенцій, тобто: Міжнародної Конвенції про Цивільні й Політичні Права та Міжнародної Конвенції про Економічні, Соціяльні й Культурні Права, які були прийняті Генеральною Асамблеєю Об'єднаних Націй дня 16 грудня 1966 року, **хоч і т. зв. СССР і УРСР пізніше ратифікували обидва договори** й тим самим визнали за ними **обов'язуючу силу міжнародного права.**

Не має сумніву, що всі ці преважливі міжнародні документи, в очах і в практичній політиці Москви, призначені для зовнішнього вжитку. «Совєтський народ», в тому числі і в першу чергу українська нація, не повинні навіть знати про них.

Ці міжнародні акти, що їх Москва реклямує назовні й замовчує внутрі, мають величезне як принципове, так і міжнародно - правне значення.

Стаття 1 із Загальної Деклярації Прав Людини проголошує:

«Всі людські істоти родяться вільні та рівні в гідності і **в правах.** Вони наділенні розумом і свдомістю-

сумлінням і повинні діяти одні до одних в дусі братерства».

У вступі до Декляраціï стверджується, що «визнання приватної гідности й рівних та невід'ємних прав усіх членів людської родини є фудаментом свободи, справедливости й миру в світі».

В цьому ж вступі до Деклярації кажеться, що «Є надзвичайно, важливим щоб людські права були охронювані силою закону, щоб людина не була змушена, як останній засіб, повставати й революційними засобами боротися проти **тиранії»**.

В зв'язку з цим останнім принципом, Деклярація Прав Людини посередньо визнає **право** за кожною **людиною**, за групою людей, за народом - **нацією** на **революцію** проти тиранії. У випадку знехтування засади панування права й закону, **революція стає законом** або законним засобом боротьби за нарушення або непошанування основних прав і невід'ємних свобід людини.

Важливо згадати на цьому місці, що згадані вище Міжнародні Договори про цивільні й політичні та економічні, соціяльні й культурні права у першій статті обох договорів постановляють:

«Всі народи мають право на самовизначення. В силу цього права вони свобідно вирішують їх політичне становище (статус) та свобідно ведуть свій економічний, соціяльний і культурний розвиток».

Деклярації мають тільки деклярaтивне, необов'язуюче значення й силу. Їх значення є морального порядку. Але міжнародні конвенції або договори мають силу міжнародного закону й тим самим зобов'язують договірні сторони. На жаль, хоч згадані Міжнародні Конвенції чи договори, (які, до речі, дістали коротку назву «Міжнародний Договір Прав Людини») набрали сили міжнародного закону і хоч велика частина держав, в тому числі й т. зв. СССР та УРСР ратифікували їх, все ж таки **практично** вони мають тільки деклярaтивний характер. Москва не допустила до затвердження Міжнародного Комісара Прав Людини з уповноваженням слідства тощо, (тому всі наші меморіяли й далі йдуть на смітник в ОН), який мав би право слідкувати за виконанням або невиконанням постанов договору і, в разі нарушення цих постанов, дати їх у формі скарги, на розгляд, й рішення Міжнародного Трибуналу. Як сказано, Москва поставила своє «вето» проти такого міжнаробного виконавчого органу.

На марґінесі зазначимо тільки, що маємо кілька реґіональних конвенцій прав людини, як, наприклад, Европейська Конвенція Прав Людини чи Міжамериканська Комісія Прав Людини. Обидві ці конвенції працюють досить справно, маючи виконавчі й судові органи з правом скарг, слідства й обов'язуючих судових вироків у випадках прав людини.

Американська Конвенція Прав Людини, яка була схвалена й прийнята 22 листопада 1969 р. в Коста Ріка, і. так як і Европейська конвенція, дає права не тільки державам, але й звичайним організаціям, ба навіть звичайним людям - індивідам вносити скарги навіть на власну державу. (В «Країні Совєтів» Москва уважає такі скарги державною зрадою. Навіть скарга на беззаконні акти совєтських державних органів до **совєтських компетентних** органнів Москва вважає кримінальним злочином. Але **назовні** Москва в той самий час часто виставляється піонером і чемпіоном боротьби за права людини й нації у Греції, Чіле тощо). Ця конвенція важлива ще й тим, що права людини або людські права вона не виводить із факту приналежности до якоїсь держави, але з самої людської при-

роди, мовляв, «основні права людини не походять чи не виводяться із факту, що хтось є громадянином якоїсь держави, але базуються вони на прикметах людської персональности і тому вони (права людини) оправдують міжнародну охорону у формі конвенції (договору), що посилює або доповняє охорону, яку дають їм внутрішні закони Американських Держав.»

Ця постанова дає блискучу відпорідь всім тим, які заздрісно боронять старий принцип міжнародного права про невтручання однієї держави у **внутрішні** справи другої держави (цей принцип особливо обстоює Москва) та тим, які нібито визнають засади Декларації Прав Людини та всі міжнародні конвенції в цій ділянці, але мовчать і повністю толерують брутальне порущення основних прав і невід'ємних свобід людини в інших країнах, мовляв, «ми не можемо бути міжнародним поліцистом» (теперішній державний секретар ЗСА, Генрі Кіссінґер). У політиці, каже Кіссінґер, вирішальним чинником є **національний** інтерес кожної держави. Якщо так, то пощо тоді ці самі держави, з своїм національним інтересом, витрачають більйони долярів на утримання ОН та інших світових інституцій, які нібито мають стояти на сторожі й охороняти права й свободи людини і націй? Може Генрі Кіссінґер дасть колись відповідь на це питання.

II

Як це згадано на самому початку цієї статті, ми донедавна дуже мало часу й уваги присвятили Декларації Прав Людини. «Там», в Україні, про таке легковаження прав людини совісно дбала і дбає Москва, як ми це зауважили вище, а «тут», на еміґрації ми зав'язли у власному ґеті й поза ним не вміли побочити ширшого світу, дальших горизонтів. «Там» Москва свідомо замовчувала й замовчує людські права, (ба навіть переслідує й суворо карає визнавців цих прав), щоб не «деморалізувати» ними ленінське стадо радянських людей, які й далі живуть «під сонцем сталінської конституції», хоч Сталіна офіційно викляли; «тут» ми майже всю нашу увагу, свою енерґію, свій ум і серце зложили на вівтар боротьби за патріярхат (до сьогодні маємо більше як два десятки таких міжнарадних, крайових і місцевих організацій), на шукання відьом у державному центрі, на полювання за єретиками в догмі сомостійництва тощо. В додатку, ми донедавна «воювали» з «контактниками», ставили — і далі ставимо — «облоги» довкола українських інституцій, а тепер за порядком «здобуваємо» їх; воюємо по цілому світі (за вийнятком московської СССР!) з большевизмом і творимо фронти з «поневоленими» на волі. І так далі.

Але були «тут» й такі, що бажали знайти зв'язок з дійсною українською нацією, з Україною. Переломовим моментом у цій ділянці стало, мабуть, «Лихо з розуму», Перші примірники цього Збірника матеріялів Вячеслава Чорновола з підзаголовком «Портрети двадцяти «злочинців» появилися на Першому Світовому Конгресі Вільних Українців (СКВУ) восени 1967 року в Нью Йорку. Видала їх Перша Українська Друкарня у Франції. Передмова від видавництва була написана в жовтні 1967 р., а на Перший СКВУ привезли її ред. Олег Штуль - Жданович, Голова ПУН, і Володимир Лазовінський, адміністратор видавництва.

Заходами Українського Національного Об'єднання в Канаді (найбільше праці вложили тут сенатор Павло Юзик, Ярослав Біляк, проф. Богдан Боцюрків і ін.) „« Лихо з розуму» появилося 1968 р. англійською мовою у великому американськоому Видавництві Мек Ґро - Гілл п. н. THE

CHORNOVIL PAPERS. Сьогодні «Лихо з Розуму» знайдете, як джерельно - бібліографічну працю, в кожному поважному чужинному й нашому виданні, в кожній добрій праці яка вивчає розвиток революційного руху спротиву в Совєтському Союзі.

Англійське й українське видання «Лихо з Розуму» було широко розповсюджене на Міжнародній Конференціїі Прав Людини в Теграні весною 1968 р., де ОН святкувала 26 - річча з дня проголошення Загальної Декларації Прав Людини. Тоді і там проф. П. Недбайло потвердив автентичність «Лиха з Розуму» й факту ув'язнення Вячеслава Чорновола та інших.

Після цього появилася ціла низка праць підсовєтських українських авторів, особливо в видавництвах «Смолоскип» і «Пролог». Багато цих праць із «захалявної літератури» з України перекладено чужими мовами, особливо англійською й французькою. Появилися також цінні джерельні праці про рух спротиву в Україні чужими мовами і навіть чужих авторів. На особливу увагу заслуговують тут «Інтернаціоналізм чи русифікація?» Івана Дзюби, яка спершу вийшла українською мовою у видавництві «Сучасність», а пізніше й англійською, та «фермент в Україні» англійською мовою, яка появилася 1971 р. у ви давництві «Преґер Паблішерс», Нью Йорк, під редакцією Майкела Бравна (MICHAEL BROWN). Це надзвичайно цінна збірка нелеґальних матеріялів з України, написаних Чорноволом, І. Кандибою, Л. Лук'яненком, В. Морзом та іншими. Книжка ця цінна своєю блискучою передмовою, досконалим перекладом українських текстів на англійську мову та багатими нотатками й примітками, які улекшують, особливо не - українському читачеві, зрозуміти не тільки певний докумемт, але й його пов'язаність з іншими документами. Велику ролю виконала й праця Івана Коляски в англійській мові п. н. «EDUCATION IN SOVIET UKRAINE — A STUDY IN DISCRIMINATION AND RUSSIFICATIO, яка появилася 1968 р. у канадійському видавництві Peter Martin Ass0ciates.

Німецькою мовою появилися дві цінні праці Бориса Левицького: «Совєтська національна політика після смерти Сталіна (1953 - 1970)», яка вийшла в черзі монографій Українського Вільного Університету в Мюнхені 1970 р., та «Політична опозиція в Совєтському Союзі 1960 - 1972», яка вийшла у видавництві «Дойчер Ташенбух ферляґ», Мюнхен, 1972 р.

Найбільше сучасної «захалявної літератури» з України вийшло в українському видавництві Смолоскип ім. Симоненка, в співпраці з Першою Українською Друкарнею у Франції («Українське Слово») та у видавництвах «Пролог» і «Сучасність».

Згадані вище праці — це не перелік багатющої літератури на майже всіх мовах світу про революційні події в Україні; ні, це тільки деякі зразки з неї. Не хочу я також твердити, що т. зв. акції «оборони прав людини в Україні» почалися «тут» від часу появи збірника В. Чорновола «лихо розуму». Ні. Я хотів тільки підкреслити той **крутий зворот** так у думанні, як і в дії української еміґрації після появи праці Чорновола.

Ще далеко до 1967 р., наприклад, «Сучасність», «Українське Слово», Академічне Товариство «Зарево» та інші звернули свою увагу на появу т. зв. шестидесятників в Україні. «Зарево», наприклад, у своєму журналі «Смолоскип» не тільки аналізувало назріваюче національне відродження в Україні, але й друкувало на своїх сторінках твори шестидесятників. Видавництво «Пролог» видало 1965 р

збірку поезій Василя Симоненка «Берег чекань».

Але, як сказано, крутий зворот у думанні й у політиці української еміґрації по відношенню до України відбувся таки після появи «Лиха з Розуму» В. Чорновола і після нашої участи весною 1968 р. в Міжнародній Конференції Прав Людини в Теграні.

До 1968 року (хоч це повторялося ще й після цього року, але чимраз у меншій мірі) ми були — в політичній ділянці — зайняті проблемою т. зв. «контактів». Виглядало, що Москва рішилася була на дуже відважний крок: здеморалізувати, розкласти й політично — ідейно розсварити й поділити на взаємно - поборюючі табори українську еміґрацію засобом контактів чи зустрічей цієї еміґрації з представниками «української культури» з т. зв. УРСР. З цією метою Москва відчинила свою залізну заслону й вислала у світ цілу плеяду українських культурників і мистецькі ансамблі. Всі вони шукали «контактів» із «зарубіжними українцями». І тут прийшла дійсно ідейно - політична криза в самих верхах української еміґрації.

Одні були «за», другі «проти» «контактів», треті — невтральні. Преса була переповнена статтями «за» і «роти»; посипалися закиди зради, хрунівства, зміновіхівства; відбулися вуличні демонстрації проти українських «советських» ансамблів тощо. Але не забракло й оборонців «контактів». І контакти дійсно відбувалися. Трудно сказати, хто з «відвідувачів» з України був дійсним провокатором, хто був безрадним оруддям у руках Москви, а хто дійсно щирим українцем і свій дозвіл виїзду у вільний світ і стрічу з своїми по крові й по дусі людьми використовував з потреби українського патріотизму. Не знає цього й Москва. Знаємо тільки, що між висланниками Москви з України не було Вячеслава Чорновола і його двадцятьох «злочинців», не було Івана Дзюби, Івана Світличного, Євгена Сверстюка, Валентина Мороза й інших «злочинців».

Але як би там не було: Москва, після невдалого експераменту з «контактами » цілковито припинила сьогодні виїзд українських культурників з України у вільний світ для зустрічі з українськими закордонними «відщепенцями» з наміром навернути їх на «єдино правильний шлях марксизму - ленінізму» і на творення «радянського народу» в Україні, і в той самий час багатьом із наших людей у «країні рад» вручила примусові пашпорти на «виїзд», у супроводі КҐБ, у московські в'язниці, у московські концентраційні табори, у сибірські сніги й морози...

Тому сьогодні можемо сміло сказати, що гру в «контакти» з українською еміґрацією Москва програла повністю: ані один український еміґрант не дався зловитись на московську вудку, ані один українець не повірив «добрим намірам» Москви. Навпаки, думаємо, що «радянські українці» побачили правдивий світ, світ свободи, який вони хотіли б мати в себе, в Україні.

А з чим ми вийшли з гри в «контакти»? Ми, на мою думку, — і то без огляду на дальше наше розбиття в ділянці внутрішньо - еміґраційних справ — , вийшли **об'єднані,** думкою й ділом, в нашій оцінці подій в Україні і в нашому ідейно - політичному наставленні до українських «советчиків». Ми навчилися розуміти, що не всі українські « комуністи є національні зрадники. Вячеслав Чорновіл й інші доказали, що часто в душі і в серці провідного українського комсомольця чи комуніста палає вічний вогонь любови до української нації й готовість на найвищу жертву для неї — в

ім'я її прав на самостійне державне життя і на беззастережену свободу. Блискучо висловив це почуття відданості Україні у своїй поезії Василь Симоненко:

Україно, ти моя молитва,
Ти моя розпука вікова...
Гомонить над світом люта битва
За твоє життя, твої права.

Ради тебе перли в душі сію
Ради тебе мислю і творю,
Хай мовчать Америки й Росії,
Коли я з тобою говорю.

III

В зв'язку з провалом «контактів» та в зв'язку з героїчно - трагічними подіями в Україні, про які ми довідуємося з «захалявної літератури», (яку публікують згадані видавництва та ін., включно з великою світовою пресою), ми «відкрили» Загальну Деклярацію Прав Людини, створили цілу серію організацій для оборони прав людини в Україні й намагаємося змобілізувати собі на допомогу опінію. Але, до речі, відкривши Загальну Деклярацію Прав Людини, ми таки не постаралися перекласти її українською мовою й зробити її доступною якнайширшому числу читачів. (Ми, дорослі, рівночасно повинні перекласти українською мовою й опублікувати всі, або якнайбільше число документів, що займаються правами людини в найширшому розумінні цього слова).

Це не означає ,що засвоєння чи ознайомлення з Деклярацією Прав Людини й проповідування виголошених там принципів дасть нам Україну. Ні. Але ті принципи допоможуть нам легше й краще відкрити двері до **світової опінії,** створити нам не тільки моральну, але й міжнародноправну базу для нашої боротьби за нашу національну, державну й взагалі людську свободу.

На жаль, ми «чомусь» не вміємо тягнути «в один гуж», спільно, єдиним духом, єдиним серцем — єдиною силою. То ж хто має зайнятися перекладом на українську мову всіх документів, які відносяться до дефініції й охорони прав людини, та їх публікацією? Я навіть не важуся тут пробувати хоч частинно вичислити українські — і мішані — організації, які займаються охороною прав людини. Є їх повінь. Але здається мені, що **«інвентаризацією»** цих організацій повинна зайнятися Комісія Прав Людини при Світовому Конґресі Вільних Українців (СКВУ).

Після закінчення такої інвентаризації, Комісія Прав Людинни при СКВУ **повинна запропонувати об'єднання** деяких організацій в одне тіло й рівчасно поділити між ними їх завданняфункції. Цього вимагає не тільки економія сил, але й сила нашого **сконцентровгного** удару. Не малими потічками, але могутньою рікою плисти до мети.

Побіч здобуття **світової опінії** для української справи, і то **об'єднаними** українськими силами, ми повинні завжди пам'ятати, що права й свободи людини включають у собі **й свободу на вибір чи на приналежність** до тієї **чи іншої нації та право на власну національну державу.** Цей момент ми ніколи не сміємо тратити з очей.

Не знаю, хто перекладав на українську мову термін «Деклярація Прав Людини» і з якої мови. В англійській мові ця деклярація має назву «Універсальна Деклярація Людських Прав» у французькій — Droit de l' H0mme а в російській «Декларация о Правах Человека». «H0mme» у французькій мові означає не тільки людину — індивіда, але в загальному «людський рід» — (l'espece humaine). В англійській мові яка в цьому випадку є найбільш авторитетна, говориться не про права людини, в розумінні індивіда, але про **людські права** — і тому нам здається, що в українській мові ми повинні б перекласти «human

rights», як **людські права,** а не як «права людини». Переклад «Загальна Декларація Людських Прав» був би ближчий до правди, до того, що розуміли редактори під терміном «людські права», з одного боку, а з другого боку, ми легше уникнули б тверджень деяких наших псевдо - теоретиків, мовляв, Загальна Декларація Прав Людини відноситься **тільки до людини - індивіда** і ти самим не включає в собі людських спільнот, таких як народи чи нації. Зрештою, таку інтерпретацію заперечує сама Декларація, як і дальші документи та міжнародні конвенції, що базувалися на цій Декларації.

Іншими словами, Загальна Декларація Прав Людини має на увазі й охороняє не тільки права й свободи **індивіда, але також і права на свободу народів і націй.** А якщо мати на увазі тільки людину - ідивіда, то цей індивід, згідно з принципами Декларації, має **право на власну націю,** право на свободу своєї нації. Ми вже згадували вище, що т. зв. Договори про Людські Права вже в першій статті постановляють, що «всі народи мають право на самовзначення».

Якщо б ми мали завжди на увазі таку дефініцію «прав людини», ми не творили б **окремі комітети** «оборони Мороза», «оборони Плюща» тощо, бо всі ці «оборонні» комітети були б складовою частиною одного єдиного загально - українського комітету **оборони прав української нації** на повну національно - державну свободу. В разі потреби — а такі є й будуть у майбутньому — при **загально - українському комітеті боротьби за право української нації на свободу,** можуть поставати й діяти комісії оборони певної особи чи протесту проти певної, відокремленої, дії (напр. комісія оборони Мороза, чи комісія протесту проти нищення церков). Але ці комісії діяли б з рамени і як складові частини загально - українського Комітету Людських Прав. Уважаю, що такий Загальний Український Комітет Людських Прав повинен діяти з рамени і при СКВУ.

Очевидно, що такий ЗУКЛП при СКВУ мусів би мати також досить ясно окреслений засяг своєї праці. За людські права змагаються й наші політичні чинники, й цього права ніхто напевно не хоче й не може їм відібрати. Лінія розмежування в ділянці людських прав між політичним і суспільно - громадським аспектом є дуже тонка й навіть неясна. Але добра воля й добро справи можуть і тут знайти ту лінію.

І на кінець: не забуваймо, що **українська земля є землею української нації;** що ми там є й будемо єдиними господарями; тому ми не є там меншістю, як це дехто хоче нам казати; і що **ми хочемо еміґрувати в світ з цієї нашої землі,** навпаки, ми хочемо, щоб з України виеміґрували всі ті, які прийшли туди з наміром поневолити українську націю й загарбати для своїх імперіялістичних цілей нашу землю.

Тому дивним, ба навіть шкідливим звучить домагання проф. Лева Добрянського, президента УККА, під час його свідчень у Сенатській фінансовій комісії в справах торговельних зносин з СССР, щоб між іншими «концесіями» зі сторони СССР була й концесія «необмеженої еміґрації не тільки для жидів, але також і для інших національностей» (див. «Свобода», 10 квітня 1974). **Не українці мають еміґрувати з України,** яка була насильно включена в московський СССР, **але москалі.** Ми за вільну комунікацію, вільний виїзд і в'їзд українців з України і в Україну, але не за їх покидання рідної землі «з ласки» московського окупанта. Жиди еміґрують до Ізраїлю, бо там вони створили свою жидівську державу, але

українська держава є на українській землі й відти ніяка сила не сміє їх викидати або примушувати еміґрувати. Голова УККА, мабуть, не знає, що доля і статус жидів та українців цілком різні.

Право української нації жити в свободі на власній прадідівській землі є Богом дане право й ґарантоване та хоронене тепер Загальною Деклярацію Прав Людини та іншими міжнародно - правними трактатами. Тому нашим обов'язком є — в тому числі й обов'язком президента УККА Лева Добрянського — боротися за повне й беззастережене здійснення цього права.

Юрій Артюшенко

ДО ДЖЕРЕЛ І НАПРЯМНИХ ДЕРЖАВНОЇ КОНЦЕПЦІЇ

(Більше уваги проблемі Сходу)

Геополітичне положення України, історичні дороговкази й ота невмируща національна ідея, що в кожну історичну добу відроджується та втілюється в нові державні форми, щоб з новою силою викликати державну дію нації в реальнім житті, є тим джерелом і побудником надхнення в народі до встановлення своєї власної державної концепції з її напрямними в розв'язці проблем, своїх і свого довкілля.

Та понад цим, як і понад іншого характеру чинниками при формуванні державної концепції, була і є українська духовість на грані двох світів — Сходу й Заходу. Українська духовість та традиції хліборобської культури в минулому були універсальними сполучниками з багатьма народами обох світів.

Та це геополітичне положення України породжувало й породжує багато противоріч між нами й оточуючим нас зовнішнім світом, як і протиріч серед нас самих. Від подолання цих протиріч залежить і здійснення нашої концепції.

Як за козацької, так і за нашої доби всі орієнтації на зовнішні сили кінчалися катастрофами. Навпаки, за княжої доби, коли ми самовладно пов'язували з собою всі народи з просторів басейну трьох морів — Чорного, Озівського й Каспійського та стояли твердо над Чорним морем, спершись плечима об Карпати, ми були вповні суверенною могутньою державою.

До вищезгаданого висновку автор цих рядків прийшов у двадцятих і тридцятих роках під час своїх мандрів по Закарпатті, про які, між іншим, д-р Степан Росоха у статті «ОУН у розбудові Карпатської України» в журналі «За самостійність» за березень - квітень 1946 року писав: «Великим пропаґатором ідеї УВО, як теж ідеї українського націоналізму був уже від самих початків старшина української армії інж. Артюшенко, який з наплечником з'їздив ціле Закарпаття і нав'язав зв'язки з українською інтеліґенцією і студентством та свідомими верствами закарпатських селян і робітників. Український націоналістичний рух йому багато завдячує в своєму розвитку».

Тож не було випадком те, що якраз під час мандрів автора по Закарпатті почали появлятися в націоналістичній пресі його статті на східні теми, а згодом на закарпатські теми, напр., «За запілля для Закарпаття» в 1937 р., «За

самостійну Українську Закарпатську Державу» в 1938 році, «За самостійну політику Карпатської України» в 1939 році й багато інших. При цім варто тут подати до відома читачів, що до написання двох останніх тут згаданих статтей спонукали нас відомості про переговори чехів із поляками, які вони вели за порадою Франції, щоб знайти опертя в Польщі проти можливої агресії Німеччини, між іншим, ці переговори попередила нагінка на українських націоналістів і висилка деяких з них, у тім числі й автора цих рядків, з Чехо-Словаччини. Напередодні захоплення німцями Судетщини прийшло підтвердження про ті переговори,, де була мова й про Закарпаття. Нам тоді було ясно, що Закарпаття ні від Німеччини (як то ми в тім же 1938 році писали в статті «Напередодні подій» в «Новім Шляху», що німців чекає новий 1918 рік — поразка), ні від Чехословаччини, не може чогось доброго чекати, а тому для Закарпаття залишається тільки власна державна концепція, хоч вона тоді й здавалася декому неможливою до здійснення при такім ставленні довкілля. Та вибору не було.

В історичному розвитку суть державної концепції змінюється в залежності від того, в якій добі вона формується, від висоти національно - державної зрілости народу й від того, які події й звідки грядуть. Під цим аспектом ми й будемо розглядати деякі явища життя в Україні й поза нею та з перспективи минулого попробуємо передбачити події, що можуть виникнути в світі й захопити собою й Україну. А що, на думку політичних і військових авторитетів, такі події можуть статися на Сході, то найперше звернемо свій погляд в сторону, де раніше сходить сонце й де пробуджені народи раніше стають до дії.

Проблемою «Україна й Схід» автор цих рядків цікавився ще з хлоп'ячих літ, бо його батько відбував військову службу в артилерійських частинах російської армії на Сході, здається, в Туркестані. Із оповідань батька автор уже на початках Першої Світової війни знав, що в Туркестані, Сибіру й на Далекому Сході існують українські гуртки. З деякими побратимами, які залишилися там, батько мав зв'язки й деколи діставав навіть українські часописи. Автор не знав, що то за часописи, бо ще 16-літнім хлопцем пішов добровільно до російської армії, не усвідомлюючи трагізму цього факту.

Наші зацікавлення до цих проблем підсилювали ті свідомі вояки - українці, народжені вже в Сибіру, з якими нам довелося зустрітися в російській армії. Підсилювало й те, що батько, оповідаючи про свого брата-рибалку на Каспійськім морі, завжди пригадував, що на високому березі Каспійського моря, серед безлюдної пустелі стоїть Новопетровська фортеця, в якій мучився на засланні Тарас Шевченко, та що казахи-ровесники Т. Шевченка зберігали пам'ять про нього. І справді, як бачимо сьогодні, діти, а то й внуки тих казахів не тільки зберігають передану їм пам'ять про Т. Шевченка, але й Новопетровську фортецю, з якої виросло нове місто, в 1939 році перейменували на форт Шевченко, а серед парку його імени поставили пам'ятник українському геніяльному поетові.

В Українській Господарській Академії в Подєбрадах (Чехо-Словаччина), в гурті колеґ нам не раз доводилося вести дискусії на східньоукраїнські теми, тим більше, що серед нас був уродженець Зеленого Клину — Кость Опадчий.

Зокрема ж, треба згадати одного з них, Левка Биковського, який в 1938-39 роках був разом із Ю. Липою ініціятором заснування Українського Чорноморського Інституту, інавґураційне засідання якого відбулося 4

травня 1940 року. До речі, цей Інститут, за словами проф. І. Шовгенева, «ставив собі завданням вивчити властивості й засоби Чорномор'я та прилягаючих до нього країн і народів, як певної спільноти, що може існувати в гармонійному співдіянні окремих своїх частин.» Це, власне, гармоніювало з тим, що я раніше заторкував у своїх статтях на східньоевропейські теми.

Тож наша Альма Матер спонукала колеґу Л. Биковського до почину на науковім відтинку, а автора цих рядків — на публіцистичному, до застанови над тотожною проблемою, хоч і без зв'язку між собою, бо моя підпільна діяльність і постійні нелеґальні мандри через кордони внеможливлювали вдержання між нами контактів.

І так, на початку 30-тих років автор цих рядків мав уже готовий до друку ряд статтей із східньоукраїнською проблематикою й сподівався, що вони появляться в часописі «Незалежність» (Париж-Софія), редактором якої був інж. Микола Сціборський, але з'явилося лише одне число цього часопису в 1930-31 р. Воно й було предтечею «Українського Слова». В цім же числі появилася інша наша стаття «Єднаймося на ґрунті суспільно - громадської роботи». Під час наших нелеґальних мандрів по Закарпатті й Галичині більшість рукописів загинула, а з того, що збереглось, коли «Українське Слово» перейшло від циклостилевого до друкованого способу видання появилася у 1934 році наша стаття «Україна й Туркестан». До речі, цю статтю з «Українського Слова» передрукували націоналістичні львівські «Вісті», а з них переклав її на польську мову «Польсько - український бюлетень», із зазначенням від редакції, що вони передруковують, щоб познайомити своїх читачів з тим, як українці ставляться до проблем Сходу. Також цю статтю з «Українського Слова» передрукував у перекладі на російську мову й «Манджурський вісник» на Далекому Сході. Вона появилась і в американській «Свободі». За нею слідувала вміщена в «Укранському Слові» в 1935 році стаття «Україна і Схід», що її теж передрукував у перекладі на російську мову «Маджурський вісник». Згодом наші статті на цю тему почали появлятись і в іншій пресі, згадати б хоч і статтю «До сибірсько-української проблеми» та ін.

***

Основною базою, з якої ми виходили при розгляді цих проблем, були Акти двох Великих Січнів. Бо, як знаємо, були серед нас і такі, що стояли, як то є ще й тепер, у 1917 році тільки за зміну режиму чи перебудову царської, пізніше советської імперії на федеративну великодержаву. І тому дехто як стояв, так і стоїть перед розв'язуванням двох головних проблем, від яких залежить суть і державної концепції, і її інтеґральної частини, — східньоукраїнської політики. Перша проблема — чи слід привернути правосильність Актам 22 січня 1918 і 1919 рр., і друга — чи перелицювати назву «союзу» на «федерацію» із збереженням советської імперії.

Ці проблеми стоять у центрі уваги всього українського народу на рідних землях і поза ними. Розв'язати ці проблеми хоче й Москва, і то виключно з московсько - імперіялістичних позицій, а не з комуністичних, як це вже твердять західні й китайські комуністи. Ми цього сподівались і, напр., у статті «Ідея й закономірність державної дії» в «Українськім Слові» за 6-13 квітня 1958 року писали: «Вже й сьогодні починає бути помітним, що йде до того, що советсько - московський большевизм і світовий комунізм наберуть різних, не тотожних, а навіть взаємно виключаючих себе форм».

Та коли непорозуміння між совет-

ськими й західніми комуністами не мали більшого впливу на опінію світу, то конфлікт з Китаєм прикував увагу великих і малих народів, комуністичних і некомуністичних держав, які ще кільканадцять років тому байдуже прислухалися до того, як звучать гасла національної політики в їх пропаґанді назовні, а як вони здійснюються всередині совєтської імперії.

Відбився він відгуком і в совєтсько-комуністичних рядах. Там знайшлися такі, що почали втрачати віру в правильність і доцільність насильного насаджування большевизму. Ця зневіра й протимосковська китайська пропаганда спонукали Москву шукати замирення з Заходом. Відчувши в усім цім загрозу для свого панування над поневоленими народами, серед яких в 60-тих роках прокотилася нова хвиля національного пробудження, Москва посилила контролю підкорених нею народів через російську меншість на не-московських територіях. Пригадуються часи, коли то Москва багнетами Муравйова, що йшов на Україну з гаслом «Украіна — ето буржуазная видумка!» та, покористувавшись голосами меншостей, змогла протиставитись волі українського народу, що віддав свої голоси в виборах до Установчих Зборів тим політичним групам, які були в Центральній Раді. В той час большевики дістали в Київській губернії тільки три відсотки голосів, у Волинській — чотири відсотки, у Харківській — десять, у Херсонській — десять, у Чернігівській найбільше — двадцять, бо тут були деякі повіти (напр., Стародубський), сколонізовані москалями. У той же час у Московщині большевики одержали в Московській і Смоленській губерніях по 56 відсотків, в Тверській — 54 відсотки голосів, і т. д. Такі самі висліди дало голосування серед вояцьких мас на фронті. У той час, коли на північному фронті за большевиків голосував 61 відсоток, а на західньому — 67 відсотків, то на південно - західньому, що проходив по території України — лише 29 відсотків.

І важливим тоді був (як буде й у майбутньому) момент чисто психологічний, момент духових властивостей обох народів. Большевицька диктатура не викликує в Московщині такої реакції, як в Україні, **бо, як стверджував уже раніше Достоєвський, деспотія, тиранія й «отарництво» завжди були притаманні російському народові на протязі всього його історичного життя.** Ф. Достоєвський у 1873 р. писав: **«Жодна громада не врятує російського муравлиська; будуть лише солідарні злидарі, що їх заставила й уярмила громада». Чи не тому то й А. Солженіцин, висловлюється за збереження у зреформованій російській державі «авторитарного устрою» з однією панівною партією?**

Українська ж духовість, що виросла в суспільно - народоправній структурі й не втратила своєї національної психіки сьогодні, й далі протиставиться большевизмові, як силі, що прямує до національного й духового поневолення й закріпачення українського народу.

Конфлікт Москви з Китаєм ще більше підсилив національну психіку поневолених народів та захитав віру навіть і в їхніх комуністів у правдивість виголошених ними гасел. Вони побачили, що за большевицькими догмами не пануючі нації, але поневолені народи нібито є тими імперіялістичними силами, що стоять на перешкоді замиренню в світі. Вони побачили, що в царських-чорних і в большевицьких - червоних москалів є та ж сама мета. Про це ми писали в статті «Духове чорносотенство компартії» в «Українському Слові» за 22 вересня 1968 року: «Хоч, напр., Шульґін (редактор україножерського часопису «Кієвлянін») і Ленін по-різному говорили про свої великодержавницькі цілі, то в них бу-

ла однакова мета: злити всі поневолені Москвою народи в один «русскій» чи «совєтській» народ, яким московські можновладці могли б своєвільно і деспотично керувати згідно з московською традицією. До цієї мети всі послідовники Леніна прямували через потоптання особистої й національної гідности людини».

Шульґіна нагадав нам також своєю промовою з нагоди вручення Українській РСР Ордена Дружби в Києві 23 липня 1973 року й Л. Брежнєв. Тоді він, між іншим, сказав: «Багато років я працював на Україні, бився на її землі у дні війни і, як і інші російські люди, добре знаю чудові якості українського народу і полюбив його щирою, синівською любов'ю». Власне, з подібними заявами в свій час виступав і відомий україножер Шульґін і, правдоподібно, тільки через це йому дозволила Москва повернутися до СССР і там спокійно дожити віку.

Та, коли ми вже зупинились на відвідинах Л. Брежнєва в Києві (які теж є одним з тих явищ, що поєднані з розв'язкою нами згадуваних проблем), то треба згадати й про його пізнішу поїздку до Казахської РСР, щоб 12 листопада того ж 1973 року в Алма-Аті теж вручити Ордер Дружби Казахській РСР. При цім варто підкреслити, що, як і в Україні, так і в Казахстані кількість колоністів, зокрема московських, дуже збільшилася. Напр., коли в Казахстані в 1926 р. було ще 57 відсотків казахів, то сьогодні вони становлять лише 30 відсотків.

Обидві ці поїздки мають багато спільного, зокрема ж у промовах Л. Брежнєва, які носили той же самий характер, як промови большевицьких лідерів з 1917 року. Тоді закликали червоноґвардійців іти в Україну по хліб, а в Туркестан — по бавовну. У Києві Л. Брежнєв говорив: «Йдеться про те, товариші, щоб продати державі в цьому році мільярд пудів зерна... це чудовий рубіж; його досягнення було б справді великим успіхом, яким по праву пишався б увесь наш радянський народ. Хочу побажати вам більше: добитися того, щоб мільярд пудів продажу державі зерна став у дальшому мінімальною нормою для землеробів України». А далі: «Центральний Комітет партії впевнений, що славний загін української інтеліґенції й надалі займатиме гідне місце в розвитку радянської культури, в справі дальшого зміцнення дружби й братерства всіх народів Радянського Союзу.»

Власне, в цих останніх словах і приховується головний замір Л. Брежнєва: позбавити поневолені Москвою народи власних притаманних їм національних культур і звести їх на полі духової творчости до стану повної безплідности та повільного національного завмирання. Обезголовивши провідні інтелектуальні верстви поневолених нею народів, Москва намагається звести й українську культуру до ролі погною московсько - совєтської культури. Одним із шляхів до цього, власне, й є те, що Москва не допускає, щоб усе високе шкільництво велося українською мовою, бож шкільництво рідною мовою репрезентує рідну культуру й ставить у правдивім світлі національну проблему, чого й боїться Москва, бож, за словами Л. Брежнєва, ця проблема розв'язана внутрі країни позитивно, остаточно й безповоротно.

Щоб заступити провідні верстви поневолених народів своїми васалями, Москва вишколює для цих народів свої кадри й дуже пильнує, щоб вони були їй вірні. Це, наприклад, видно з такого уривка промови Л. Брежнєва в Києві: «Турбота про політичну зрілість, свідомість вишколу, професійну кваліфікацію кадрів повинна бути в центрі уваги кожної партійної організації. На жаль, у цій справі у нас ще чимало упущень», — з жалем стверджує він.

І напевно до тих «упущень» Л. Брежнєв зачисляє той дисидентський рух у лавах українських інтелектуалів, який був однією з головних причин, чому комуністи західніх і східніх держав світу заговорили про те, що большевицькі догми є московсько - великодержавними догмами, що стверджують у внутрішній національній політиці насильство, ідеологічно базоване на давнім московськім імперіялізмі. Зокрема, таку опінію в світі скріпив Китай своїм протиставленням імперіялістичній політиці СССР ае тільки на Азійськім континенті, але й на Европейськім. Власне, ця рішуча протимосковська постава навела Москву на думку посилити гасло «мирного співіснування країн протилежних соціяльних систем» із рівночасною пропозицією Китаєві розрядження напружености, добросусідських взаємин і мирного співіснування та укладення договору про ненапад. Але Китай, вважаючи СССР з найнебезпечнішого свого ворога, ухилився, і, замість цього, сьогодні проти 47 панцерних совєтських дивізій стоїть 67 китайських дивізій. Почалися взаємні протидії й на міжнародному форумі.

Москва розпочала акцію з метою створення так званої колективної безпеки в Азії. Китай оцінив це як загрозу з боку совєтського імперіялізму, бо вважає, що під цим криється плян оточення Китаю, й рішуче поставився проти скликання конференції безпеки держав Азії — Пацифіку. Китай повів пропаґандивну протиакцію, мовляв, ця конференція — не більше як підступ і обман, за якими приховуються совєтські пляни встановлення панування над світом.

Китайці говорять правду, бож большевики так само виступали з підступними обіцянками й гаслами самовизначення народів у 1917 році, а пізніше їх криваво поневолили. Тепер те саме робить Москва вже в світових маштабах, прикриваючи свої заміри облудною стратегією миру, схваленою XXIV з'їздом компартії.

Послухаймо ще улесливо — фальшивих слів Л. Брежнєва під час його зустрічі з Йосипом Броз Тітом у Києві 12 листопада 1973 року. Брежнєв тоді сказав: «Ми, соціялістичні країни, стоїмо за повноправне співробітництво всіх держав, яке ґрунтується на повній взаємній повазі, на невхильному додержанні суверенних прав і недоторканості території кожної з держав, на невтручанні в їхні внутрішні справи». А далі: «Ми, комуністи й усі громадяни країн соціялістичної співдружности, виходимо з твердого переконання, що міжнародні питання, в тому числі й найскладніші, які виникають між державами з однаковим або різним суспільним ладом, можуть і повинні розв'язуватися тільки мирним шляхом, без застосування сили або погрози силою, без війни».

Думаємо, що й Йосип Броз Тіто не міг не відчути облудности й фальшу у фразах червоного московського миротворця Л. Брежнєва, що намагався його переконати в миролюбній політиці й у солідарності з Юґославією — зокрема ж, думаємо, тоді коли Тіто побачив, що в українській столиці господарює не українська комуністична партія (в повнім значенні того слова — українська), але чужинець, «старший брат», у якого комуністи України є слухняними васалями. Чи не з'явилася й перед ним візія влиття Юґославії в оте «совєтське море», де не вважали б її за таку повновартну одиницю, яка б могла мати свою власну думку, вирішальний голос і власнопідметну дію чи на своїй землі, чи на світовому комуністичному форумі?

І чи не тому він не пішов за офіційною московською термінологією, згідно з якою большевицькі керманичі, говорячи про народи СССР, звичайно вживають шовіністично - московської

форми однини (совєтський народ), але говорив про народи СССР у множині напр.,: «Мене радує, також, що цього разу ми перебуваємо в столиці Української РСР, в Києві, і що нам надається можливість ближче познайомитися з успіхами трудящих Радянської України, які разом із іншими братніми народами Радянського Союзу будують комунізм у вашій країні».

То ж під час відвідин Києва Йосип Броз Тіто побачив, що хоч Україна, ніби як суверенна держава, є членом Об'єднаних Націй, то не тільки на міжнароднім форумі, але й у себе дома не має власнопідметного голосу й чину. Не думаємо, щоб йому для Югославії була побажана така держвна «суверенність», яку сьогодні має Україна.

І так ми знову розглядаємо проблему державности України та розбіжності в підході до питання, чи УРСР є державою й чи її сьогоднішня влада є законною. Ми не раз підкреслювали, що Франція в час окупації її німцями вважала себе державною нацією. Так само й Україна під окупацією червоних москлів не перестала бути державною нацією. Бо український нарід став державною нацією згідно з всенародним волевиявленням, і його волею були встановлені державні атрибути — уряд, армія, державна валюта, тощо, та були схвалені державний герб і прапор.

Тому правосильність наступного всенародного волевиявленння може відбутися тільки тоді, коли в столиці України не буде ні одного окупаційного вояка й коли не буде ніякого зовнішнього панівного тиску на український нарід. Рівнож тому й переємство державних атрибутів, спертих на цім волеявиявленні, теж правосильне до того ж часу.

Офіційним зовнішнім виявом державности нації є нарід, територія й державні атрибути і влада — уряд, який репрезентує державну націю на міжнароднім форумі.

Отож, коли Українська Народня Республіка є втіленням волі українського народу, висловленої Актами 22 січня 1918 й 1919 рр., то так звана УРСР була створена Москвою, збройною силою армії Муравйова, який ішов в Україну з гаслом «Україна — ето буржуазная видумка».

Це ствердив у той час і міжнародний світ, бо не тільки держави, що підписали Берестейський договір, визнали Українську Народню Республіку й її державні атрибути включно з урядом, але й Франція, Англія, Італія, Румунія, Бельгія, Японія й Арґентіна, що прислали до Києва свої військові місії. Так само Українську Народню Республіку визнала й большевицька Рада Народних Комісарів на чолі з своїм головою — В. Ульяновим-Леніном і народним комісаром національних справ Й. Джуґашвілі - Сталіном. До речі, це питання ґрунтовно обмірковує в своїй статті «Однині будемо творити наше життя» д-р Денис Квітковський у «Самостійній Україні» за січень - лютий 1974 р. Між іншим, він пише: «Отже, немає двох думок про те, що Українська Народня Республіка була фактично й правно державою українського народу, а її Центральна Рада з Генеральним Секретаріятом була фактично й правно єдиною владою в українській державі. Визнаючи УНР і в той самий час не визнаючи Центральної Ради, актом якої було створено УНР, Ленінова Рада Народних Комісарів заплуталася була в марксистській діялектиці й зайшла в леґальні протиріччя».

Отож, до сьогодні український нарід не перестав бути державною нацією, і його державні атрибути правно репрезентує не Уряд так званої УРСР, насаджений Москвою, але законний уряд Української Народньої Республіки в екзилі, який єдиний має право, як покликаний українським народом, зайняти місце в Об'єднаних Націях і перевести всенародне воле-

виявлення в Україні в випадку непередбачених чи передбачених Амальриком грядучих подій і можливого нового укладу сил в Україні й на Сході, про що буде ще мова.

Отож, український нарід як державна нація мав повне право бути в складі тих держав, що стали основниками й членами Об'єднаних Націй, і він повинен там лишитися та своєю присутністю пригадувати світові, що теперішні псевдорепрезентанти державних атрибутів України в Об'єднаних Націях не є виразниками належних українському народові справжніх суверенних державних прав, втілених в Актах двох Великих Січнів. Ці псевдорепрезентанти є тільки виразниками сурогату тих прав, «формальної державности УРСР», які звели Україну до ролі васальної безособової псевдодержави, рупора СССР, та які СССР використовує на міжнароднім форумі для свого скріплення. На нашу думку, присутність українського народу (хоч би й символічно) як державної нації сприяє боротьбі за відновлення Актів двох Великих Січнів.

І це друга база, з якої ми будемо розглядати державну концепцію в східньоукраїнському аспекті. Її треба розбудувати через прихильні нам, зокрема східні державні народи, що дивляться на большевизм як на московський імперіялізм і цих своїх поглядів не приховують в Об'єднаних націях.

(Кінець буде)

Ф. Кордуба

ЕВРОПА ТА КНР

Протиставність політичних концепцій Китайської Народної Республіки мировій програмі СССР

У наших динамічних часах картина міжнародніх стосунків незвичайно скомплікована. Навіть у споріднених ідеологічно комуністичних партіях після Другої Світової війни позначилися дуже великі розбіжності, які викликали не тільки гострі суперечності, але також загострили в середині світового комуністичного руху пристрасну боротьбу. Поліцентризм у міжнародньому комуністичному русі передусім дуже сильно послабив керівну ролю КП СССР, але ще повністю її не зліквідував. Світовий комунізм уже сьогодні не є об'єднаний однією ідеологією і інтеґрованою стратегією боротьби з «імперіялізмом», тобто капіталізмом. Національні інтереси окремих комуністичних партій відштовхнули пролетарський інтернаціоналізм, за ширмою якого московська імперія, під облудною назвою СССР, систематично «визволяла» й поневолювала різні народи, субверсією й диверсійними акціями зсередини розкладала окремі західні некомуністичні країни. Вкінці між комуністичними партіями настало протверезіння й рішучий спротив імперіялістській стратегії СССР. На особливу увагу заслуговує всебічно обґрунтована й доцільно проваджена діяльність комуністичної партії Китайської Народної Республіки проти різних політичних ініціятив СССР у міжнародньому житті. Ця широко закроєна діяльність комуністичної партії КНР проти російського соціялімперіялізму в Европі заслуговує на особливу увагу, бо китайці, позбувшися зверхництва Москви, розкривають її підступну тактику й цілеспрямованість. Китайці зрозуміли суть російського червоного імперіялізму в Азії; тому Мао Цзе-дун, з метою покласти кінець цій експансії, проголосив гасло

«Азія для азіятів!» Китайці намагаються перестерегти західноевропейських «корисних ідіотів» на яких звертав увагу В. І. Ленін, щоб вони не допустили до втрати решток Европи. В зв'язку з цим совєтські джерела інформацій повели гостру кампанію проти Мао-Цзе-дуна; наприклад, на сторінках журналу «Международная жизнь», в ч. 2/1974, у статті Б. Кубарова «Социал-шовинизм в политике Пекина» (стор. 86) надруковано:

«Теперішнє китайське керівництво, стоячи на плятформі великодержавного шовінізму, виступає в ролі свого роду троянського коня у світовому комуністичному й революційно - визвольному рухові. Імперіялісти оплескують політику Пекіну, бо вона протиставиться марксистсько - ленінському курсові братніх партій і країн, інтересам єдности й злиття світового комуністичного руху».

В іншому місці в цитованій статті надруковано:

«Від початку 60-их років, тобто, після відкритого розмежування маоїстського керівництва з світовим соціялізмом і проголошення гегемоно - шовіністичної програми внутрішньої й зовнішної політики, зауважується ще більше зближення маоїстів із буржуазними елементами в країні. Якраз в той період відбулося пожвавлення діяльности буржуазних організацій; до них притягалося визначних реакціонерів типу колишнього віце-президента гоміндаківського Китаю Лі Цзун - ження, заклятого ворога китайського народу. Китайська буржуазія одержала охорону від самого Мао Цзе-дуна... який вирятував ту буржуазію від масових політичних кампаній, в тому числі й «культурної революції».

Цілеспрямованість політики маоїстського керівництва полягає в намаганні **організувати на національній плятформі** альянс різних сил, скеровуючи вістря цього альянсу проти СССР та інших соціялістичних країн. («М. Ж.» ч. 2/1974, стор. 99). Отже, в закордонній політиці Пекіну на **першому місці поставлено організацію сил на національній плятформі,** а не на базі пролетарського інтернаціоналізму. Таке рішення Пекіну обосноване «боротьбою проти гегемонії двох зверхдержав», а особливо проти СССР і його сателітів. Така цілеспрямованість політики Пекіну тісно сполучена з заходами маоїстів пов'язатися із капіталістичним світом, передусім із ЗСА, щоб можна було спільними силами поборювати російський соціялімперіялізм Рівночасно китайська пропаґанда представляє ЗСА та його імперіялізм як меншу загрозу для вільних народів світу в порівнянні з СССР та іншими країнами соціялізму. Радянські джерела інформації твердять, що «великодержавні цілі скерували Пекін в табор воєнної реакції. Від ультралівих позицій і закликів він перейшов до співпраці з імперіялізмом, виступаючи проти програми антиімперіялістичної боротьби, схваленої міжнародньою конференцірю комуністичних і робітничих партій в 1969 р., проти послаблення міжнародного напруження». («М. Ж.» ч. 2/1974, стор. 100). З цього приводу генеральний секретар ЦК КПСССР Л. Брежнєв, характеризуючи зовнішню політику Пекіну, з нагоди 50-річчя існування СССР 21. 12. 1972 р., між іншим сказав:

«Це безосновне посягання на радянську територію, злобні наклепи на суспільний і державний устрій СССР, на нашу миролюбну зовнішню політику. Це наочний саботаж зусиль для обмеження перегонів озброєння, саботаж боротьби за роззброєння і за послаблення міжнародного напруження. Це постійні спроби розколоти соціялістичний табір і комуністичний рух, внести розбрат в ряди борців за національне визволення, наставити країни нового розвитку проти СССР та інших соціялістичних держав. Це, вкінці, безпринципове бльокування **на ан-**

тирадянській основі з іншими, навіть найбільш реакційними силами, в тім числі з англійськими антирадянськими і реваншистськими елементами ФРН, португальськими колонізаторами та расистами Південної Африки». (Л. И. Брежнев, «О внешной политике КПСС и Советского государства. Политиздат, 1973, стор. 465).

Процитоване дає змогу зорієнтуватися: що відділяє компартію Китаю від компартії СССР. На канві процитованого розглянемо протиставність політичних концепцій Пекіну й Москви в проблемах европейської політики. Такий розгляд чи аналіза дає відповідь на настирливе питання: чи нинішній Китай є єдиною надійною силою, що змагається за розвал СССР.

СОС Европа

Російський експансивний тиск на Захід не є винаходом большевиків, зокрема В. І. Леніна. Це експансивне спрямування — тривала характеристика багатьох століть імперіяльної російської світової політики. Головна цілеспрямованість цієї політики на Европейському континенті — опанувати цілий географічний Евроазійський простір. Історична Росія, під географічним оглядом, від решти світу відмежована майже постійно замерзлими непрохідними горами, багнами та оточена переважаючою масою ворожих її сусідів. Географічне положення, кліматичні перешкоди між господарським, політичним і мілітарним центром старої Росії на Сході Европи й сибірським східним побережжям змушують шукати виходу зі специфічної російської дилеми. Цим єдиним виходом із положення є експансія на Захід в напрямі Балтійського моря, Північного моря й Атлянтику. Уже К. Маркс визначив природні політичні кордони Росії на лінії Данцінґ — Штеттін в напрямі Трієсту, ствердивши, що «політика Росії незмінна... Її методи й маневри можуть змінюватись, але провідною зорею цієї політики є опанування світу — це непорушна зоря (Фікссторн)».

Царі постійно пересували кордони Росії на захід. Червоні володарі Кремля, під покровом доктрини «пролетарського інтернаціоналізму», під час Другої Світової війни «визволили» такі території:

	кв. км.	населення
Литва	59,440	2,880,000
Естонія	47,515	1,126,000
Латвія	64,725	1,950,000
Західня Україна	201,173	12,775,000
Бесарабія й Північна Буковина	50,226	3,700,000
Фінські території	45,566	500,000
Східня Прусія	13,488	300,000
Карпатська Україна	12,649	725,000
	494,782	**23,956,000**
Сателіти:		
Албанія	28,737	1,186,000
Болгарія	110,809	7,160,000
Чехо-Словаччина	127,637	12,463,000
Угорщина	92,945	9,224,000
Польща	311,716	24,500,000
Румунія	237,153	16,007,000
Східня Німеччина	107,027	16,400,000
посередня сума	**1,016,024**	**86,940,000**
загалом	**1,510,806**	**110,896,000**

Відомий англійський географ Сер Галфорд Ж. Мекіндер під час Першої Світової війни видав геопілтичну географію, на сторінках якої так зображує найважливішу нині геополітичну й стратегічну проблему:

«Хто володіє Східньою Европою — володіє ядром суходолу;

Хто володіє ядром суходолу — володіє Великим Островом;

Хто володіє Великим Островом — володіє світом».

«Великий Острів» — це ціла Европа; ядро суходолу» — це Східня Европа. В 1942 р. американці передрукували географію Мекіндера й призначили для армії, щоб звернути увагу воякам на те, що жде світ, коли Німеччина опанувала б Східню Европу (самозрозуміло, не звертаючи уваги на це, що Росія вже окупувала більшу частину «Великого Острова», бо в принципі не важливо, хто закріпиться на цьому просторі Европи — Німеччина чи Росія. Геополітичний і стратегічний наслідок той самий).

Коли на протязі нашої цивілізації ціла Европа була вже знана її мешканцям, окремою частиною світу її вважали тільки морські народи — мореплавці, що могли її обплисти майже навколо — від берегів російських поселень на півночі до берегів турецьких володінь та опісля російських — на півдні. Для народів суходолу, що жили в районах, недоступних для морських народів («ядро суходолу») Европа завжди була й залишилася й на сьогодні тільки продовженням Азії. І тому не дивно, що СССР змагається за опанування цілої Европи. Це намагання природне, зокрема фаталістичне намагання великого народного організму досягти всюди до морських берігів.

На увазі треба мати також і те, що потуга «ядра суходолу» хоче дістатися до морських берегів не тільки в Европі. Що більше, коли б воно могло устабілізуватися більш-менш у сучасних своїх розмірах і кордонах, шлях до відкритого моря визначується перед ним не тільки через Европу, але, через Іранську височину, до Перської затоки. Цей шлях найкоротший і рівночасно лежить на лінії найменшого опору. Тому прем'єр Черчіл в 1943 р. під час конференції в Теграні з великим завзяттям обороняв незалежність Персії. Найважливішим рішенням, опублікованим на конференції в Теграні, була постанова «велкої трійки» зберегти незалежність Персії. Самозрозуміло, з такого вирішення не міг бути задоволений Сталін, але в його калькуляції Німеччина була важливішим фактором для майбутньої експансивної стратегії СССР в Европі, ніж Персія. Після багатьох невдалих спроб Москви опанувати цілу Німеччину й, можливо, також і Францію, вже в 40-х роках, після Другої Світової війни, СССР, сконцентрував тиск на Грецію й Туреччину, щоб ці країни зневтралізувати. Всі експансивні потягнення в Европі остаточно приборкав Північно - Атлантійський Союз (НАТО), тому головне вістря найбільш підступних дій спрямувала Москва проти цього оборонного пакту. Рівночасно Москва організувала аґресивний Варшавський пакт із сателітних держав, в якому вирішальний голос зберегла за собою.

Довгий час СССР змагався до відкриття Дарданелів. Проте, сам вихід із Дарданелів не відкрив для СССР вільного шляху на широкі моря, бо Середземне море закорковане на обох сторонах рухомими корками фльоти й летунства Великої Брітанії й ЗСА. Повний неуспіх політики Москви в 70-их роках, зокрема в Єгипті, мабуть, буде кінцем її експансії на Близькому Сході, бо до очищення Суезького каналу приєдналися ЗСА і Велика Брітанія, що є ознакою перемоги американської дипломатії в цьому невралгічно-

му районі світу. Після цих невдалих спроб Москви закріпитися на Близькому Сході її активність не покінчена. В найближчих роках, напевно, Перська затока переміниться у запальний район, на що вказують стратегічні та політичні тенденції, особливо на Індійському океані (присутність радянських воєнно-морських з'єднань), дипломатія міністра Громика в Сирії та відвідини міністра оборони маршала Гречка в Іраку. На увагу заслуговує й те, що Персія може розраховувати на повну всесторонню допомогу ЗСА, а Ірак, що вже протягом багатьох років є в конфлікті з Персією, одержує допомогу від СССР.

Москві залежить на тім, щоб Дарданели були замкнені для НАТО, а Туреччина щоб була бодай зневтралізована, щоб вона не була базою дій для морських сил проти найбільшої континентальної потуги, що остаточно завершило б її власну геополітичну структуру — потуги «ядра суходолу», перед небезпечним і смертельним ударом морських потуг із півдня. Щойно після закінчення цієї будови континентальна потуга СССР могла б ризикувати акцією в напрямі Атлантику з метою вийти на відкриті моря й опанувати цілий Великий Острів та перемінити його в найбільшу на світі мілітарно-політичну базу. Самозрозуміло, Москва, при теперішній політично - стратегічній констеляції у Західній Европі, не може рішитися на конфронтацію, тобто, лобову атаку проти НАТО, а тому застосовує засоби мирного порядку, щоб тактикою салямі звести на нівець усі оборонні заходи західньоевропейських держав. Підступна тактика боротьби Москви зокрема в сучасному періоді є дуже небезпечною для усіх західньоевропейських держав, які прагнуть не московського «миру», а миру дійсного й справедливого.

До обманливої політики відпруження СССР в Европі дуже уважно вже від довшого часу приглядається Китай, тому його висновки й постава заслуговують на особливу увагу. Китайці досконало визнаються у глобальній стратегії СССР, яка поставила собі за мету передусім зневтралізувати Західню Европу, щоб таким чином мати свободу дій проти свого першого суперника — КНР. Усі дії московської дипломатії скеровані передусім проти Західньої Европи й проти КНР. Найбільше зусиль витрачає Москва, щоб окружити КНР і таким чином змусити її до підпорядкування установленим ЦК КПСС напрямним дій пролетарського інтернаціоналізму.

Діяметрально - протилежні концепції у стратегіях СССР і КНР відносно проблем Західньої Европи

Не зважаючи на те, що КНР є комуністичною державою, її політика й стратегія, особливо в західньоевропейських проблемах, діяметрально протилежна до совєтської. В політиці й стратегії СССР тези В. І. Леніна були й залишилися унапрямлюючими, вони незмінні в своїй субстанції донині; їх остаточна мета — не тільки щоб СССР здобув у світі положення передової потуги, але, важливіше — опанувати світ. Це обґрунтовано тезою: «соціялізм - комунізм — це історична конечність, тому він мусить перемогти». Згідно з тезою В. І. Леніна, «Існування Радянської Республіки побіч імперіялістичних держав на довший період часу є немислиме». Совєтська держава, згідно з тезою Леніна — загрожена, і такий стан загрози триватиме до того часу, доки побіч СССР існуватиме хочби мала капіталістична держава! Нині загрозою для СССР є не тільки «імперіялістичні» держави, але також комуністичні, наприклад, КНР та її сателіти. Совєтська пропаґанда, опираючись на марксизм - ленінізм, усіма засобами масової інформації твердить: «Комуністична партія й

радянське керівництво тверезо й реалістично оцінюють міжнароднє положення, не обдурюють себе ілюзіями щодо антинародної суті імперіялізму та його аґресивних тенденцій». («Коммунист вооруженых сил» ч. 22/1972, стор. 7). Хіба ж КНР також належить до імперіялістичних аґресорів? Москва твердить, що **«Пекін у Західній Европі хоче бачити силу, яка б політично й воєнно придавлювала СССР та інші соціялістичні країни».** («Международная жизнь» ч. 3/1974, стор. 34). Мета Пекіну, згідно з заявою Чжоу Ен-ляя, яку він висловив під час розмов із західньоевропейськими діячами, полягає в тому, щоб **«була створена об'єднана, незалежна й сильна Европа як фактор здержування Совєтського Союзу на Заході».** На сторінках журналу «Международная жизнь» (ч. 3/1974, стор. 35) надруковано: «Зокрема характерне для Пекіну його становище до воєнного бльоку НАТО: **де тільки можливо, китайські керівники заявляють про свою заінтересованість у зміцненні цього імперіялістичного бльоку».** Для ще більшого підкріплення цього твердження «М. Ж.» цитує заяву Чжоу Ен-ляя з червня 1973 р., яку він висловив під час інтерв'ю американському журналістові Сульцберґерові: «хочу, щоб НАТО й Західня Европа залишилися сильними, хоч спершу я був проти того союзу», підкреслюючи водночас: «оборонний Союз НАТО проти зміненого аґресивного Варшавського договору». (Нью-Йорк Таймс, 29 жовтня 1973).

У зв'язку з такими настановами КНР, Москва себе потішає тим, що «маневри маоїстів і найбільш ревних представників НАТО, скеровані для ще більшого скріплення аґресивних бльоків і посилювання перегонів озброєння в Европі, безперспективні. Вони різко протиставлені інтересам европейських народів, які змагаються до того, щоб наладнати багатостороннє співробітництво й закріпити на континенті тривалий мир і безпеку».

Головне вістря пропаґанди маоїстів у цілому світі скероване проти СССР, тому будь-які, навіть позитивні його поштовхи «до відпруження» на европейському континенті, маоїсти оцінюють як «тимчасове» явище, «поверховність» і «ілюзорність». Совєтська пропаґанда обвинувачує Пекін в тому, що «китайські керівники на різних етапах докладають зусиль, щоб ускладнювати положення в Европі. З особливою впертістю Пекін намагається поставити під сумнів вислід Другої Світової війни. Вони змагаються до розпалювання реваншистських настроїв серед реакційних сил в Европі, виступають проти непорушности посталих кордонів, заявляючи неправомірність кордонів між европейськими країнами, намагаючись тим способом провокувати територіяльні конфлікти між европейськими державами. Підпалювачами таких небезпечних авантюр в Европі є маоїсти; з такими «ідеями» відважуються виступати тільки безумні реваншисти й реакціонери». Все це твердження Москви й її сателітів!

Китайські керівники висунули тезу «ненормальности» існування двох німецьких держав, тому в листопаді 1973 р. Чжоу Ен-ляй заявив, що Китай «підтримує мету досягнення німецького об'єднання» (див. «Франфуртер Альґемайне», 24 листопада 1973). Так то Пекін «солідаризується із реакційними колами ФНР», які, як про це згадувала газета «Унзере Цайт» з 24 листопада 1973, при допомозі формули про «об'єднання Німеччини» намагається «ліквідувати соціялістичну НДР» і «знищити соціялізм на німецькій землі». Так то «китайські керівники себе озброїли у реваншистські гасла» про «єдину німецьку націю» й «об'єднання німецького народу». «Правда» від 7 жовтня 1973, між іншими зацитувала в згаданій справі за-

яву першого секретаря ЦК СЕПН Е. Гонеккера: «... в Пекіні в унісон із тими, хто хотів би втримувати німецьке питання відкритим», що його «використати для запалення нових конфліктів в Европі. Пекін виступає рука в руку з ворогами відпруження. Це найганебніший факт».

Москва вищезгадані заяви китайських керівників називає стратеґією втручання у внутрішні справи інших держав. На думку Москви таку стратеґію застосовує Пекін не тільки в Европі, але також на інших континентах світу. Цій справі журнал «Международная жизнь» ч. 12/1973 присвятив окрему статтю В. Рибакова «Стратеґія вмешательства». Стаття заторкує різні концепційні проблеми в Азії і становище до них КНР.

Совєтська публіцистика, всупереч неґативній оцінці керівництва КНР, твердить наступне: «... шлях до повної нормалізації положення в Европі й переходу від конфронтації до співробітництва на основі принципів мирного співіснування проклали такі історичні факти, як корінне покращення стосунків СССР із Францією, ЗСА, ФНР та іншими західніми країнами. Історичне значення на шляху оздоровлення політичного клімату в Европі мають договори СССР, ПНР, НДР, ЧССР з ФРН. Продовженням тенденції на дальше послаблення напруги в Европі є нормалізація стосунків КНР і НРБ з ФРН... Щоб закріпити результати цього процесу в маштабі всієї Европи, щоб створити багатосторонні основи загального миру, безпеки й співпраці між державами - учасниками, скликано загальноевропейську конференцію».

Із вищесказаного може радіти тільки СССР, бо фактично на його вимогу визнано статус кво, правно визнано лінію Любек-Трієст кордоном совєтських політичних, ідеологічних і господарських впливів. Майже жодних вигод від вищезгаданих договорів не досягла ФРН. А коли мова про загальний мир і безпеку, то країни Західньої Европи й далі загрожені аґресією Варшавського бльоку, збройні сили якого вже після «оздоровлення політичного клімату» Москва змодернізувала й посиленою технікою воєнної офензиви. Тому китайці правильно назвали Варшавський договір аґресивним бльоком, бо таким в дійсності він на сьогодні є. В обличчі небезпеки багато західніх військових знавців одноголосно стверджують підступ совєтської політики, яка «мирними» засобами поставила собі на меті розкласти - роз'єднати передусім країни НАТО, та, найважливіше досягнути усунення американських військових з'єднань із країн Західньої Европи. СССР змагається до того, щоб у Західній Европі створити небезпечний політичний і військово - оборонний вакуум. Китай рішуче виступає проти ліквідації НАТО, — він є за продовжуванням «холодної війни», яка фактично існує, але в більш злагідненім виді. Пекін повністю підтримує тісну інтеґрацію всіх країн Західньої Европи та вітає зусилля в тому ж напрямку Европейської Господарської Спільноти (ЕГС). Згідно з оцінкою Москви, НАТО — це «найбільша загроза для миру в Европі», а ЕГС — це «елемент загальної стратегії імперіалізму». («М. Ж». ч. 2/1974, стор. 57). Пекін пропонує европейцям організувати спільну систему оборони й не обдурювати себе політикою розброєння. Послаблення напруги — це «змова», а мир — дійсно «жах».

Повища картина рішучої постави Пекіну проти московської коекзистенції й співробітництва з Заходом — це вияв всесторонньо здобутого досвіду зі співпраці з СССР до 60-х років. Іншими словами, будь-яка співпраця з відповідальними керівниками СССР неможлива, бо вони не заслуговують на довір'я. Немов із допомогою ки-

тайцями, прийшов А. Солженіцин із своїм твором «Архіпелаг ГУЛаґ», на сторінках якого він авторитетно стверджує, що офіційні чинники СССР не заслуговують на довір'я!

І нічого дивного нема в тому, що КНР розгорнула широку кампанію проти пропозиції СССР щодо скликання конференції 5-ти ядерних держав, гостро критикуючи американсько-совєтські переговори про обмеження стратегічного озброєння й відмовивши участи в конференції для заборони хемічного й бактеріологічного озброєння. В загальному, як про це неоднократно стверджували совєтські інформаційні джерела, Пекін провадить систематично антисовєтську й антисоціялістичну діяльність у цілому світі.

Облудна казуїстика Москви та дійсність

В. І. Ленін у спадщину для потомства залишив арсенал казуїстики, яким совєтська дипльоматія і всі джерела інформації безперебійно користуються. Немає ані одної статті в совєтській публіцистиці, де не було б згадки про науку Леніна. До казуїстичної фразеології належить також і наступне:

«Европейська реакція та маоїсти в один голос заговорили про те, що Москва намагається в мирній і спокійній Европі деморалізувати змагання до самостійної оборони, до розв'язання Північноатлантійського пакту, завдяки чому Радянський Союз старається здобути панування над цілою Европою...»

Щоб заперечити процитоване, Москва не тільки називає такі погляди фальшивкою пекінської пропаґанди, але ще й намагається переконати західноевропейців іншою фразою:

«Створення системи стосунків у Европі, до якої змагається СССР та інші соціялістичні країни, не тільки не поменшує будь-чим інтересів, а навпаки, промощує перехід від «холодної війни» до мирного співіснування, від конфронтації до добросусідського співробітництва на основі вигоди й рівної безпеки». (Цит. за «Международная жизнь» ч. 3/1974, стор. 35).

Що собою представляє «добросусідське співробітництво на основі вигоди й рівної безпеки» в московському розумінні? Найкращим прикладом можуть бути країни Східнього Бльоку, які під кожним оглядом узалежнені від ласки Москви, над якими, немов меч Дамокля, на волоску тяжить доктрина Брежнєва. І ще один приклад із такого «добросусідського співробітництва» 70-х років — співпраця Москви й Каїра. В Єгипті під час «співробітництва» радянський амбасадор став комісаром цієї країни. Він докладав багато зусиль, щоб господарями Єгипту були совєтські дорадники, а не автохтони - єгиптяни. Вкінці, єгиптянам терпець урвався на таке рафіноване «співробітництво»; совєтські дорадники були змушені єгипетською владою залишити Єгипет. Недавно на сторінках єгипетської преси появилися статті, що гостро критикували совєтське «співробітництво», яке загрожувало суверенності Єгипту. До подібного «співробітництва» змагається Москва також із західньоевропейськими країнами. Не можна поминути також «пролетарського інтернаціоналізму» й «братнього співробітництва» між МРМР та Юґославією, яке було зірване вже в 1948 р. маршалом Тітом з вини Москви. А пізніше, по смерті Сталіна, за володіння Н. С. Хрущова, в 50-х роках «братнє співробітництво» також закінчилося із Албанією, також із вини Москви. А далі й Румунія обрала власний шлях будови соціялізму, відмовившись від «братнього й добросусідського співробітництва» з СССР, незабаром по тому налагодивши господарські стосунки з різними країнами Заходу.

Щоб викликати недовір'я до такого спротиву, Москва твердить: «Пекін від початку 70 -х років переставився та перейшов від лобових і грубих дій на зовнішній арені до більш хитрих і гнучких методів. Однак, соціял - шовіністичні цілі в стратегічному пляні не змінилися. Після IX - го з'їзду КПК переглянула арсенал тактичних засобів, використовуваних для мобілізації, всіх можливих союзників, здібних давати підтримку для здійснення великодержавної плятформи Мао Цзедуна.» («Международная жизнь» ч. 2 1974, стор. 99).

«Соціял-стратегічні цілі в стратегічному пляні» Пекіну, в порівнянні з підступною «миролюбною політикою» СССР, в жодному випадку не є загрозливі для народів світу. Найважливіше в політиці Пекіну є те, що він «на теперішньому етапі в своїй зовнішній політиці проголосив теоретично обґрунтовану доктрину, нову тактику й концепцію боротьби проти монополії й кондомініюму двох зверхдержав». Згідно з цією концепцією, Пекін бачить поділ світу не на дві протилежні суспільні системи, а на «дві зверхдержави (СССР і ЗСА), з одного боку, та малі й середні країни — з другого. Боротьба останніх «проти політики сили двох зверхдержав», згідно з пропаґандою Пекіну, є новим явищем у Марксовій оцінці боротьби, тобто клясової боротьби соціялізму з капіталізмом. Самозрозуміло, концепція Пекіну суперечить імперіяльним цілеспрямуванням Москви, яка свою стратегію «визволення» опирає на солідарності пролетарського інтернаціоналізму. Тому совєтські теоретики твердять, що «опортуністична теорія боротьби проти двох зверхдержав» ревідує марксистсько - ленінські позиції, а саме» - «протиріччя між світовим соціялізмом і світовим капіталізмом, які творять стрижень клясової боротьби в міжнародніх стосунках». Водночас совєтська публіцистика твердить: **«Аналогічно**, марксистське визначення нашої епохи як перехідної від капіталізму до соціялізму у світовому маштабі» доктрина Мао Цзе-дуна «підмінила в клясовому змислі» цілком новим визначенням, а саме: **«змаганням держав до незалежности, націй до визволення»**, та що **«народи хочуть революції»** (самозрозуміло, не соціял - імперіялістичної, а **дійсно державно й національно визвольної).** Доктрина Брежнєва позбавила суверенності всі сателітні держави СССР. Ця доктрина є ґарантією «єдности й об'єднання країн соціялізму» на базі потужності збройних сил СССР.

Так то доктрина Мао Цзе-дуна — «змагання народів до незалежности» - «своїм визначенням нашої епохи як перехідної від капіталізму до соціялізму у світовому маштабі», згідно з блефоманією Москви, є протилежною також до «ленінської концепції війни», тобто, до «клясової природи війни, її соціяльно - економічної основи». Друга Світова війна, яку заініціювали Берлін і Москва, не мала «клясової природи», не зважаючи на ворожість ідеологій націонал - соціялізму й комунізму. Дійсний характер Другої Світової війни був імперіяльний для обох союзників від самого початку до кінця. Політична мета війни III-го Райху зводилася до того, щоб собі підпорядкувати «Нову Европу», а СССР «визвольною війною» поставив собі за ціль передусім окупувати країни Середньої Европи, знищити свого союзника й експансивного супротивника, щоб таким способом відкрити собі шлях до дальшої перспективної імперіяльної експансії на захід. В журналі «Коммуніст вооруженных сил» ч. 20/ 1973, на стор. 26 надруковано: «По-різному змагаючись проти несправедливих воєн, комуністи підтримують справедливі війни, маршують у перших рядах борців за соціяльне й національ-

не визволення...» Історія понад 50-літнього існування СССР довела, що комунізм своєю перемогою не приніс народам Східньої і Середньої Европи ані соціяльного, ані національного визволення, а навпаки, він поневолив усі народи, які попали під його окупацію. Тому то комунізм не є ніяким проґресом, а навпаки, реґресом; водночас, його «справедлива війна» за «соціяльне й національне визволення» — це звичайна казуїстика В. І. Леніна, щоб на базі «пролетарського інтернаціоналізму» далі поширювати «основні протиріччя між соціялізмом і капіталізмом». Очевидно, Москва називає засоби «поширювання протиріч» — «мирними», а оборону Заходу проти того «поширювання» — «аґресивною, імперіялістично - реакційною». Головним «мирним засобом» для «поширювання протиріч» між комунізмом і імперіялізмом є комуністична ідеологія, очевидно, московського видання, цебто — марксизм - ленінізм, який, мовляв, единоправильно розв'язує соціяльне й національне визволення. Проти тієї ідеології виступають дослівно всі волелюбні народи, також поневолені системою комунізму в СССР, а також КНР, компартія якої змодифікувала марксизм - ленінізм, надала йому цілком іншу інтерпретацію. Щоб якнайдовше зберегти систему тоталітарного володіння нової кляси, вирощеної на базі комуністичної ідеології, Москва з найбільшою напругою сил утримує залізну заслону, щоб таким чином унеможливити доплив до її сфери політичних, ідеологічних, господарських впливів із Заходу, інших ідеологій і впливів дійсних демократичних державно - політичних систем Заходу.

На окрему увагу заслуговує казуїстика Москви щодо ядерної війни. За оцінкою знавців воєнних потенціялів Схід - Захід, СССР в 70-х роках дуже сильно, під оглядом квантитавним, побільшив власний нуклеарний воєнний потенціял офензивного значення; рівночасно СССР всіма засобами пропаґанди намагається переконувати народи світу, що тільки він і соціялістичні країни змагаються до збереження всесвітнього миру. Факт безперебійного озброєння офензивною нуклеарною зброєю заперечує пропаговану блефоманію СССР про «збереження всесвітнього миру». В зв'язку з цим, на стор. «Коммуніста вооруженных сил» (ч. 20 1973, стор. 27) надруковано: «Комуністи, в ім'я щастя усього людства не щадять сил для того, щоб не допустититити до ядерної катастрофи. Але разом із тим було б передчасним заявляти про те, що ядерна зброя буде виключена у випадку започаткування війни аґресорами. Таких соціяльно-клясових, об'єктивних ґаранНтій покищо немає; продовжується боротьба за їх досягнення.»

У процитованому також наочні суперечності. Передусім, «аґресори» ніколи не рішаться започаткувати ядерну війну; натомість СССР на такий божевільний почин може рішитися. Наше твердження базується на статті контр - адмірала В. Шеляга, доктора філософських наук, професора, що надрукована в «Красной Звездє», (ч. 32 (15300), від 7 лютого 1974 р.) під наголовком «Два мировозрения - два взгляда на войну». Стаття займається розглядом атомової війни. Змісту статті не будемо переказувати, зате звернемо увагу на остаточний висновок автора, який зводиться до того, що «об'єктивний учений зобов'язаний керуватися загальним моральним критерієм оцінки війни не в залежності від технічних засобів якими вона провадиться, а в **залежності від політичних цілей, котрим** вона служить.» (підкреслення наше - Ф.К.). Це значить, що політичні цілі, а не мільйони людських жертв, сотні

тисяч квадратових кілометрів земного простору, перетворені ядерними експльозіями в пустелю — головне. Ленін упевнював, що «комуністи не ставили й не ставлять перед собою завдання досягнути зовнішньополітичні цілі засобами війни.» Шеляг, навпаки, своєю, аналізою доходить до того, що в випадку ядерної війни,яку започаткували «реакційні сили», справедлива війна може бути проваджена жахливою ядерною зброєю. І до такої війни СССР готується, і не виключається також його вирішення таку війну застосувати зокрема проти КНР. Вищезгадана стаття — це свого роду підготовка до такого вирішення стратегії СССР.

Кінчаємо наш огляд наступним висновком: з одного боку, Москва потішає наївних своїми аспіраціями до збереження всесвітнього миру, а з другого — всі зусилля Москви спрямовані до того, щоб на відтинку стратегічного нуклеарного озброєння досягнути абсолютну перевагу над Заходом. Колиж би СССР доягнув такої абсолютної переваги, не може бути найменшого сумніву, що він був би першим агресором і проти цілого вільного світу. А щоб досягнути такої переваги, йому потрібна в теперішньому періоді допомога Заходу. У зв'язку з цим, академік А. Сахаров та інші діячі — рішучі опоненти тоталітарної системи СССР перестерігають західні великодержави перед нерозважною та у своїх наслідках загрозливою допомогою Совєтському Союзові. КНР також всяку допомогу для СССР оцінює як сприяння його експансивнним змаганням у глобальному аспекті.

Треба завжди сокотитися. Бо диявол хитрий. Одягає все нові маски... Треба завжди бути готовим до Опору і не вірити в позолочені цяцьки... Масова освіта, масова медицина — це добре. Але разом з ними прийшла масова культура. Замість раю, обіцяного утопістами, прийшла декультурація, відчуження, дегуманізація, втрата коріння... В людині гіпертрофічно розвивається технічна функція за рахунок духовної — і це чомусь іменують проґресом. Ніколи не була ще такою нагальною потреба вивчити і мобілізувати досвід Опору, взяти на озброєння те, що вже не раз врятувало націю від втрати власного обличчя. Кожний нарід мусить знайти цей засіб у власній спадщині і виробити власну вакцину проти цього лиха.

Валентин Мороз

Антін Кущинський

З НАГОДИ 100-ОЇ РІЧНИЦІ З ДНЯ НАРОДЖЕННЯ о. А. ВОЛОШИНА

«Батько Волошин» ,як його популярно називали на Закарпатті, народився 17 березня 1874 року в с. Келечині на Волівщині в родині греко - католицького священика. Дитячі роки він провів в рідному селі, яке було бідне, як і більшість сіл тієї околиці. Там же він учився й у народній школі Гімназію кінчив в Ужгороді, де студіював також богословіє. Вищі ж богословські студії, враз із педагогічними науками, скінчив в університеті в Будапешті, бо ж тоді ця наша країна належала до Мадярщини. Після повороту на Закарпаття й висвячення в стан священнка, його призначено професором математики й фізики греко - католицької дяко - учительської семінарії в Ужгороді. В цій школі він учив майже все своє життя, ставши її директором в 1917 році. На цьому пості застали його пам'ятні дні державного будівництва Карпатської України 1938 - 39 років.

Постать о.Авґустина Волошина дуже багатогранна. Він і відданий своїй Церкві й народові священик, він і визначний педагог та всіма улюблений учитель, він і науковець, а водночас і політик, він і відомий літератор, і державний муж. А понад усе, він щирий потріот - народовець і беззастережний провідник усіх карпатських українців. Про це свдчить все його життя.

Молодий о. Авґустин виступає на арену боротьби за збереження національного обличчя українсього Закарпаття саме тоді, коли місцева інтеліґенція була майже вся змадяризована або в розпачі звертала очі на Москву, від якої очікувала порятунку від цілковитої мадяризації краю. Справжній народовець о. А. Волоин виступає на боротьбу проти обох тих течій.

Пам'ятаючи, що культурне піднесення народу є першою передумовою його національного збереження й економічного добробуту, молодий і енерґійний о. Авґустин відновлює діяльність єдиного леґального але завмерлого «Общества Св. Василія Великого». Під впливом о. Волошина це т - во видало, в першу чергу, «Буквар» Мих. Врабелі і розпочало видавати популярну газету «Наука», редактором якої став сам о. А. Волошин. В своїх спогадах він пише, що «Науку» видавано «для народу, писану народньою мовою, бо кожний знав, що до душі винародовленої інтеліґенції вже годі заговорити українською мовою». »Така діяльність не подобалась мадярським державним чинникам, а їхня преса писала, що «руська култура є небезпечна». Тому на засідання Т - ва св. Василія Великого почали приходити поліційні комісари, а потім уряд закликав до Будапешту мукачівського епископа Юлія Фірцака й пряшівського Івана Валія і змусив їх зліквідувати в 1903 році те Товариство. Проте, о. А. Волошин знайшов вихід із увориної ситуації.

Він запроєктував і опрацював плян передачі всього майна ліквідованого Т - ва, а зокрема, друкарні новозорганізованому акційному Т - ву «Уніо», існування якого було забезпечене законом про фінансово - господарські спілки. Але тому, що часопис «Наука» був у фінансовій скруті, о. А. Волошин перебирає її видання на себе; так він зберіг те видавництво аж до 1921

року, коли переназвав той часопис «Сводобою», а в часі Карпатської України — «Новою Свободою».

Маючи велику візію виведення карпато - українського народу на шлях національного самопізнання, о. А. Волошин не тільки проповідує слово Боже, не тільки вчить молодьь, але невпинно працює над виданням шкльних пдручників з різних ділянок науки, а в 1899 році видає граматику рідної мови, і то саме тоді, коли здавалось, що не було вже для кого її й видавати.

Школа й преса не були єдиними інституціями, що були предметом мадяризації. Натиск мадяризації було скеровано на останній стовп українськости Закарпаття того часу — на Церкву: на Мукачівську Греко - Католицьку епархію. Священики - мадярони ввели мадярську мову в Св. Літургію і навть протестували проти назви «Руської», цебто Української, Церкви, а називали її «Мадярською Католицькою Церквою». Ситуація була тим гірша, що сусідній Пряшівський єпископ Стефан Новак йшов всеціло на руку мадярам. В цій критичній ситуації о. А. Волошин випрацьовує документ для оборони староукраїнського письма в богослужебних книгах. Але мадярська влада натискала далі й під час Першої Світової війни в 1915 році скликала в тій справі конференцію в Будапешті, з участю єпископів. На тій конференції примас д - р Іван Чернох силою свого авторитету вплинув на єпископів і їхніх дорадників, застрашуючи іх тим, що опір проти мадяризації Церкви граничить із «державною зрадою», за що належиться кара смерти.

Крім того, вказувалось, що староукраїнське письмо «кирилиця може бути отруєю і дорогою до схизми» (цебто, до певеходу на православіє). В обороні українськости Церкви виступив о. А. Волшин, а під його впливом і тодішній мукачівський єпископ А. Папп, і так існуючий стан було затримано. Але молитовники друкувалось мадярською транскрипцією, бо вже від 1907 року всі школи на Закарпатті були тільки мадярські. Це був час, коли на кожний донос українця арештували. Така доля спіткала понад тридцять священиків і тисячі селян, з - поміж яких багато засуджено на кару смерти.

Коли по програній Першій Світовій війні страхіття мадярського терору скінчились, то тоді, як пише о. А. Волошин, «Ми цілком природно могли тільки думати про те, що українці під і за Карпатами, разом спльними силами створять свою Державу». Тому в вересні 1918 р. о. А. Волошин зі своїми одондумцями висилає проф. Штефана до Відня, щоб нав'язати контакт з Українською Парляментарною Репрезентацією. А на всякий випадок, в Ужгороді 9 жовтня створено Руську Народню Раду. Далі утворились народні ради на Пряшівщині, на Мармарошчині, на Свалявщині, а 21 січня 1919 р. відбувся «Загальний Конґрес Угорських Русинів» у Хусті, який остаточно ухвалив, щоб Закарпаття ввійшло в склад Української Соборної Держави. Але наша держава на Східних землях не встояла, а мирова конференція прилучила «Країну Південно - Карпатських Русинів», як автономну країну, до Чехо - Словацької республіки. Сен - Жерменським договором 10 вересня 1919 р. Закарпаттю забезпечено автономію, але чехи того не здійснили. Тому боротьба за національно - культурне й політичне визволення Закарпаття продовжувалась.

Отець Волошин у нових обстановах кидається в вир народньо - просвітянської праці. Очолює Учительський Семінар в Ужгороді. Там докладає всіх зусиль, щоб вишколити добрих, національно - свідомих і кваліфікова-

них учителів, які були б провідниками у всіх закутинах краю в його боротьбі.

Ті кадри доповнювались учителями з високою освітою різних фахів — українськими еміґрантами з усіх земель України. Волошин стає головою Української Учительської Громади, яка обєднувала все національно - свідоме учительство й унапрямлювала його педагогічну, культурно - освітню й політичну діяльність; а згодом ця громада масово увійшла в ряди Карпатської Січі.

Не забував він і про економічне піднесення країни. В перших роках чеського панування Волошин організує Підкарпатський Банк і асекураційне Т-во «Бескид», а зокрема, підтримує поширення української кооперації.

Шкільництво, Пласт і «Січі», Т-во «Просвіта», українська преса,видання наукових і літературних творів та організавання виробничих і торговельних підприємств, — все це було під постійною увагою о. А. Волошина. Він же організує і свою Християнсько-Народню Партію, з рамени якої його вибрано в члени Чехо - Словацького парляменту, де він далі бореться за інтереси свого краю й народу.

Чи не найсвітлішим моментом життя Батька Волошина й усього державного будівництва Карпатської України був день 12 лютого 1939 року — день виборів до Сойму Карпатської України. Тоді повноправні громадяни того краю нашого висловили свою волю, і 92, 5% з них підтримало провідництво о. А. Волошина, у своєму заклику по виборах о. А. Волошин звертався до народу зі щирою любовю, як справжній батько, такими словами:

«Солодкий Мій Народе!»

Він уважав Карпато - Українську Державу добром всієї української нації й утримував зв'язки з представниками українців у всьому вільному світі; і тому, у відповідь на звернення Української Народної Ради Карпатської України, летіли пожертви з усіх країн на допомогу Карпатській Україні. Зокрема відзначилась наша патріотична спільнота з Америки, а особливо, Організація Державного Відродження України, Українский Золотий Хрест із ЗСА й УНО з Канади.

Але звертаймось до славно - історичних днів березня 1939 року. Тоді, в критичні дні гітлерівсько - мусолінівської аґресії, о. А. Волошин, ще як прем'єр держави, 14 березня по полудні проголошує самостійність Карпатської України. Наступного дня, 15 березня, він відкидає пропозицію Гітлера капітулювати й у відповідь виголошує історичну промову на відкритті сесії Сойму, що підтвердив самостійність Карпатської України першим своїм законом.

Він, як вже обраний Соймом Президент Карпатської України, на пропозицію піддатися відповів: «Битися до останнього, не піддатися! Ми не переможемо; вони нас поконають. Однак, коли б ми піддалися, ми свою Україну вкрили б вічною ганьбою. Коли ж ми згинемо в боротьбі, увінчаємо її славою. Наша кров посівом нових героїв. Україна певно повстане!»...

Тоді в Срібній Землі сталися знаменні події. Їх коротко тут згадаємо. Вони своїм прикладом кличуть і ще може довго кликатимуть до наслідування. Карпатська Січ, патроном якої був о. А. Волошин, під командою Дм. Клемпуша, потім Полк. С. Єфремова, Полк. Мих. Гузара Колодзінського, Полк. Василя Филиновича стала, поборовши спротив чехів, на прю проти багато численнішого ворога, встала в обороні свого краю, хоч сама молода, мало ще вивінувана в своїй боєздатності, проти модерно озброєної армії мадярів. Тоді там порвано тисячолітні

кайдани і вражою злою кров'ю окроплено волю тієї стародавньої гілки нашого народу...

Так на Карпатській Україні було довершено й доповнено акти відродження України до свого життя, що відбулися в 1918 році 22 січня над Дніпром, 12 липня на Кубані та 1 листопада над Дністром. Закарпатські русини, за словами свого крайового гимну — «Подкарпатскії русини, оставте глибокий сон» — дійсно прокинулись і як усі українці, заспівали, на постанову свого Сойму, «Ще не вмерла Україна!», а над крайовим гербом, що зображував чорного медведя, побіч синьо - жовтих семи смуг, піднесли загально - український державний герб Володимира Святог - тризуб із хрестом на ньому. Так,коли пробила 12-та година, обєднались всі 32 партії, які перед тим роз'їдали та розривали організм українського суспільства на тій невеликій землі українській. Необхідність в небезпечних обставинах того часу боронити свій край та державна дозрілість нашого проводу на чолі з о. А. Волошином спричинили прийняття до нашого національного об'єднання, що тоді було одне й єдине, і партії москофільські, бож то були лише менш свідомі русини: Президент о. А. Волошин казав так: «Треба спершу хату збудувати, а сміття дасться потім вимести»... В Карпатській Україні тоді обмінялись візитами й дружньо подали собі руки представники Української Автокефальної Православної й Української Греко - Католицької Церков у службі єдиному Богові та дали обіцянку взаємної співпраці й духовної помочі спільній українській визвольній справі й боротьбі.

Це ж у Карпатській Україні Карпатська Січ була першою армією, що збройно виступила в обороні української держави. Це там фактично почалася Друга Світова війна за ідеали права й справидливости, що їх виставляють західні потуги, і це мають пам'ятати наші провідні політики — і в слушні моменти підкреслювати там, де це належатиме...

В Карпатській Січі «За Україну, за її волю, за честь і славу, за народ» бравурно бились під своїм українським прапором не лише автохтони - закарпатці українці, але й наддніпрянці, галичанни, буковинці, були й кубанські козаки, в боротьбі брали участь і дівчата, — всі вони, українці без різниці віровизнань та політичних переконань... Були там і УСС - и, 1914 - го року, і УВКозаки 1917 р., і вояки формацій гетьманських кадрів 1918 року та Дійової Армії УНР...

А коли проти мядярської армії гонведів з заходу та польських диверсантів зі сходу, що про свою дружбу співали — «Поляк - венґер — два братанкі, і до шаблі, і до шклянкі», встоятись не було сили, то багато січовиків пішли «в ліс» — в Українську Повстанську Армію або в ряди 1 - ої Української Дивізії УНА. Так Карпатська Січ була кільцем у ланцюзі переємности новітніх збройних сил українських...

«Бились хлопці, Хустові на славу, за свою омріяну державу, січовую воленьку свою!» Так написав про них Яр Славутич у вірші «Карпатські Січовики», що зробився січовою піснею, яку можна тепер почути в виконанні капель бандуристів у вільному світі...

Їхня завзята оборона, не на життя, а на смерть викликала подив і увагу цілого світу до української проблеми, до нашого ренесансу, і то в багато разів ширшу і живішу, ніж навіть покірна смерть 9.600.000 українців, що згинули від штучного голоду 1933 року, заподіяного Москвою. (Про таке число замордованих звітував сам Хрущов). Бо смерть на полі слави в бою є героїчна й горда та невмируща в

своїй славі, а смерть невільнича є лише жалісна...

На полі слави полягло до 10 тисяч карпатських січовиків — тих лицарів козацької волелюбної нації. Ця жертва на вівтар Батьківщини була, відсотково до кількости населення Карпатської України, найбільша з жертов, що поніс наш народ на кожному іншому терені України за доби новітньої збройної визвольної боротьби. А скільки їх мучилось у тортурах мадярського концентраку в Варіо - Лопош тих, що попали в полон по нерівній боротьбі?!... Нумер полоненого, що під ним був записаний автор цих рядків, був 4123... А скільки загинуло потім у московському полоні, куди частина січовиків пішла, повіривши в безвихідній ситуації тому каїнові, так званому «старшому братові»?

А Президент о. А. Волошин, знеможений фізично від пережитого, уник спершу гіркої долі, відійшовши в сусідню, Словаччину, а потім в Чехію. Там, у Празі він як д-р гоноріс кауза УВУ став спершу професором, а потім був обраний на ректора Українського Вільного Університету. Але в 1945 році, не маючи змоги виїхати перед приходом большевиків, Волошин залишився там, і в листопаді того року був схоплений наїзником.

Заарештував о. А. Волошина капітан СМЕРШУ москвин Шібайлов. СМЕРШ це скорочена назва військового відділу НКВД — «Смерть ШПІОНАМ».

Інформації про о. А. Волошина, потрібні для НКВД, подав в Ужгороді агент НКВД Чередниченко, як видно з прізвища, — зрадник українець. Ідентифікував же особу о. Августина при його арешті в Празі русофіл з Закарпаття Сіневірський, який був членом СМЕШУ з доручення білоемігрантської організації Національний Трудовой Союз. (Відзнакою того Союзу є тризуб без хреста).

Коли при арешті о. А. Волошина капітан Шібайлов замітив, що арештований підніс очі до неба, то насміявся над ним такими словами: «Чогож ти дивишся на небо! Пізно, пізно вже! Ти мусів молитися Богові ще поки почав бавитися в політику! Ну, рухайся, Йди за салдатом». А той салдат кольбою (прикладом) рушниці підштовхував о. Волошина.

Так про це розповідав сам Сіневірський в книжці спогадів під назвою «СМЕРШ» в англійській мові, Ню Йорк 1950 р. о. А. Волошина вивезено до Москви і там, в Луб'янській в'язниці, замучено, там він помер 11 - го липня 1945 р.

З почуттям пієтизму до пам'яти героїв тих днів , на чолі з їхнім духовним провідником о. Августином Волошином клонимо голову перед їх безмежною любов'ю до Рідного Краю та перед їхньою вірністю нашій визвольній Ідеї аж до смерти.

Закарпатський поет Іван Ірлявський оспівуючи смерть карпатських героїв, кінчив свій вірш словами:

«Не дивися назад, які жертви,
Скільки зради і скільки журби.-
Бо життя розквітає на мертвім
Що зродилось з огню боротьби.»

А славної пам'яті мученик Президент герой Карпатської України о. Августин Волошин, як пригадуємо, коли дав наказ битись за волю, то в своїй духовній візії про майбутнє провік:

«Наша кров буде посієм нових героїв. Україна певно постане!»

Так буде! Ми в це глибоко віримо! Україна ще воскресне!

А пам'ять про наших героїв розквіте в ореолі прийдешньої слави єдности українського народу по прикладу закарпатських українців. В тій бо єдності наша сила і перемога над ворогами зовнішними і внутрішними. В тій єдності є забезпечення відродження нашої Соборної Великої Укра-

їнської Держави... — від Попраду аж до Кубані та з Сірим Клином на далекому сході та Зеленим Клином, там аж над Тихим Океаном.

1) Тут згадаємо, що в збройній боротьбі проти чеського війська в Хусті впав смертю хоробрих січовий звітодавець при фільмуванні того бою, доброволець із ЗСА, юнак Петро Лисюк, кадет Пікскільської Військової Академії єдиний син відомого мецената Каленика Лисюка.

КУЛЬТУРНО - ОСВІТНА РЕФЕРЕНТУРА ОДВУ

ПІД ЧОРНИМ СОНЦЕМ ВОРОЖИХ ОКУПАЦІЙ

«Монтаж в 30-у річницю героїчної смерти Ольжича»

Там втрат не буває, де жертва —
Здобутий в огні бастіон!
О. Ольжич

В «жмуткові спогадів» про постаті носіїв і речників ОУН — ПАМ'ЯТІ ВПАВШИХ ЗА ВОЛЮ Й ВЕЛИЧ УКЇНИ — писав сл. пам. полковник А. МЕЛЬНИК:

...Свій ресорт розбудував Ольжич відповідно до многогранних завдань, що їх ставила в повнім розвою ОУН, в могутній апарат з кількадесятьма ближчими і кількадесятьма дальшими співробітниками, з чого приблизно третина на рідних землях, решта поза ними — в Европі й за океаном.

Культурно - освітню ділянку довів Ольжич до неперевищеного розквіту, завдяки вже прпзнаному імені ьизначного вченого й автора ряду наукових цінних праць, завдяки рідким особистим прикметам і завдяки вмілому та старанному доборові співробітників: окреме місце займав покійний в українській поезії останньої доби... Свій ресорт вів Ольжич сам безпосередньо майже до кінця 1942 р. і передав його щойно, коли — по призначенні його заступником голови ПУН й намісником на рідних землях — виявилося, що треба його відтяжити з того ресорту, якщо мав він справитися з надміром завдань у Києві. Бож справді, в руках його збігалися тоді нитки чи не повноти справ у тодішнім житті. Попри суто організаційні справи, він приймав живу політичну участь у працях УНРади під головуванням проф. Величківського, він давав напрямок політичній лінії нашого органу «Українське Слово», під редакцією ред. Рогача, він ініціював і вів ряд літературних і мистецьких установ при помочі Олени Теліги, за його почином зростає з тижня на тиждень кількість громадських і господарських установ...

Своє останнє призначення заступникм голови ПУН завдячував Ольжич не випадкові, а — попри духові цінности свої, — головно вкладові своєї невпинної й жертвенної праці, зокрема на рідних землях серед найтяжчих умовин окупаційного режиму, коли український націоналіст для німецької влади був ворогом «число один» і, як такий, гонений був і переслідуваний. Подивугідними є стійкість і відвага Ольжича в Київському періоді його діяльности, незвичайна сторожкість і зручнісь у виминанні стількох небезпек і загроз життя для нього й членів тодішнього керівного на рідних землях осередку ОУН...

Рівно десять років після опублікування згаданих спогадів полк. А. Мельника, в Києві було підписано до друку роман «Чорне Сонце», співавторами якого були І. Головченко й О. Мусієнко. В свій спосіб насвітлюючи масові арешти, переведені німецькими окупаційними органами серед українських націоналістів після величного відзначання 21-го листопада 1941 р., річниці розстрілу під м. Базаром 359-ти учасників Другого Зимового Походу армії УН Республіки, плутаючи цю трагічну подію з вимордуванням большевиками ж українських полонених Студентського Куреня під Крутами, автори роману навели частину з промови до української молоді, виголошеної в Києві редактором «Українського Слова» Іваном Рогачем після панахиди в соборі Андрія Первозванного:

«Перед нами мільйони української молоді, молоді, що рідко чула правду про свою батьківщину. Ця молодь, самою долею покликана стати на борню за незалежність своєї державности. Нам потрібна молодь, сильна тілом і духом, яка здатна торувати шляхи, початі Святославом і Мазепою. Тільки народ, що має таку молодь, може вибороти належне собі місце в Европі. Слабкі народи рано чи пізно стають не більше, як погноєм історії. І це ми повинні пам'ятати. І на могилі убієнних лицарів повинні дати найсвятішу клятву: Україна — понад усе!»...

Але автори роману зуміли показати підсовєтському читачеві й «другий бік медалі» подій тих жахливих років в Україні. Вони свідчать, що одноразово з вшануванням киянами пам'яти Героїв боротьби за свободу і суверенність свого народу, запроданець і наклепник Штепа «готував поминки» по учасниках панахиди. «В недоброму надхнені його рука звично творила донос такого змісту:

«Військовому коменданту м. Києва ген. Еберґарду.

Обербургомайстру м. Києва д-ру Рогаушу.

Панове!

Я вважаю своїм обов'язком довести до вашого відома, що в місті піднімають голову кола, які свідомо руйнують підвалини наших дружніх зв'язків із німцями. Образливо, що цю невдячну роботу провадить українська еміґрація, яка повернулася сюди на німецьких возах. Звичайно, для людини немає більшого горя, як доживати віку за межами батьківщини, і можна зрозуміти радість тих, хто, зачувши про визволення Києва, поспішив повернутися під рідну стріху. Той еміґрант, що не вештався по закордонних кафе та дискусійних клюбах, а віддячував своїм господарям тим, що кував зброю проти большевизму, заслуговує нашої поваги. Ми схиляємо голови також перед тими, хто, бажаючи допомогти вітчизні, прийняв підданство держав осі і став вояком фюрера... фюрер закликав нас: «Українці, до праці!» І ми чітко усвідомили, що наше щастя — в щасті великого німецького народу, в неустанній праці на Великонімеччину. А чим тхне від закликів, які виголошували на панахиді по «нагло убієнних» добродії Сінклер, Оглоблін, Капустянський, Рогач та інші? Ось що вони кажуть: «Українець повинен перестати бути бидлом. Протягом віків усі наші поневолювачі красненько говорили: працюйте! Працюйте! Працюйте! І ми віками працювали задля блага інших. Але тепер досить! Ми не раби! Україна — понад усе!...» «Від цих слів тхне зрадою. Туманними фразами про якусь там самостійність України сінклери, рогачі та оглобліни задурманюють голови простолюдинам, відлучають їх від спільного шляху із німцями.

Замість кликати українство до дружньої праці, замість кликати його допо-

магати і вчитись у вищого німецького народу — приблудні еміґранти втішаються тінями забутих предків, одвертають його увагу яід визволителів.

Замість кликати селянина й робітника до цілковитої і абсолютної лояльности, виховувати людськість у дусі повної й незаперечної довіри до німця, політикмахери типу Сінклера, Рогача, Оглобліна, ОЛЬЖИЧА, Шумелди, намагаються сіяти злочинні настрої сумнівів і недовір'я. Схоже на те, що вони збираються грати в найогиднішу потвору «демократії» — парлямент. Але для чого нам цей вертеп балаканини? Ми безмежно щасливі вже тим, що про наше майбутнє піклується великий вождь усіх часів і всіх народів Адольф Гітлер.

В цю тривожну пору нам потрібні не базіки, а такі гуртівники, які були б перш за все людьми тямущими, вболівальниками справи злучення української нації з благородною німецькою нацією.

Істинні друзі і шанувальники фюрера твердо вірять, що німецьке командування в Києві не допустить анархічного розтління, позбавить киян необхідности вислухувати зрадливе напучування авантюристів. Ім'ям Бога ми закликаємо власті оголосити нещадну боротьбу всім тим негідникам, які хочуть завадити нашому щирому співробітництву із визволителями. За добрим прикладом нам ніколи не соромно йти. А німецька раса гідна того, щоб нею захоплюватись і наслідувати. Найсвятішим своїм девізом ми вважаємо: вірність і праця!»

Штепа розмашисто підписався, зазначивши всі свої титули. Потім витер тремтливою долонею рясний піт із чола, звівся із - за столу, пройшовся сюди - туди по кабінету, вдоволено потираючи руки...

13 - го грудня (1941 р.) Службовці міської управи вкрай здивовані відсутністю на робочих місцях двадцяти семи своїх колеґ... Дивувало й те, що не вийшла газета «Українське Слово», а з Софійської дзвіниці були зняті жовто - блакитні прапори й тризуби, Але ніхто, мабуть, окрім проф. Штепи, не здогадувався, що зчинилося в місті. Тільки опівдні по Києві рознеслася чутка: минулої ночі ґестапо арештувало багатьох націоналістичних проводирів. Арешти тривали і вдень... Взяли голову відділу наукових і культових установ. Проте його повезли не до сірого «передсмертника» на Володимирській, де отаборилося ґестапо, а до резиденції обербурґоміcтра.

Доктор Рогауш зустрів Штепу на порозі свого кабінету.

— Пане професоре — сказав він, всадовивши прибулого в крісло. — Німецькі власті ретельно вивчили вашу заяву й знайшли її розумною й цікавою. Ви виявили глибоке розуміння нинішньої ситуайії й зробили нам велику послугу.

Сам генерал Ебергард волів передати свою подяку. Ми, німці, вміємо цінувати людей, які нам вірно служать. Але скажіть, професоре, ви згідні публічно проголосити погляди, які так ретельно виклали в заяві?

Штепа відразу ж збагнув, куди веде обербурґомістр, і тоном людини, ображеної подібним запитанням, відповів:

— Своїх поглядів я ніколи не соромився.

— Це похвально. В такому разі дозвольте поздоровити вас із призначенням на пост редактора газети «Нове українське слово». Так, так, не дивуйтеся: рогачівського «Українського слова» вже не існує. Вчора ми закрили цей листок... Хочу вірити, що з «Новим українським словом» подібного не станеться.

— Безперечно.

— Вам належить почати все спочатку. Перш за все, підберіть працездатний апарат. Програмою нового органу повинна стати ваша ж заява. Ви надрукуєте її замість передової в першому номері.

РЕЦЕНЗІЇ

Зиновій Книш

СКАРГА ЗРЕЗИҐНОВАНОЇ ЛЮДИНИ

(з російської мови переклав Макс Гайвард, вступ Клеренса Бравна)

(Nadezhda Mandelstam: Hope against hope, a memoir)

Осипа Мандельштама вважають сьогодні найбільшим майстром поетичного російського слова XX століття. Не будемо сперечатись із літературознавцями й критиками, але все ж таки мусимо остерегти читача, щоб приймав ті твердження cum grano salis бо переважна більшість тих голосів іде від одновірців Мандельштама з-поміж «вибраного народу». Та й не важливо це, коли приступаємо до розгляду цієї книжки, хоч і не можна того поминути мовчанкою.

Жінка Мандельштама, Надія Хазіна, написала ці спогади з метою зберегти чисту пам'ять про свого чоловіка в майбутніх поколіннях. Доклала вона неймовірних зусиль, щоб заховати його недруковану літературну спадщину, бож відома річ, що совєтський режим репресуючи людину, нищив теж усі сліди її духової творчости. Разом з небагатьма найближчими приятелями, переписувала вона поезії Мандельштама в багатьох копіях і зберігала їх у всяких місцях. Не вдоволяючись тим, вивчала їх напам'ять і заодно рецитувала їх на самоті, щоб не забути. Вона пильно нотувала всякі вислови свого чоловіка про поезію, мистецтво й мистецьку творчість та її філософію, погляди на окремі явища підбольшевицького життя, його розмови з іншими видатними представниками тодішнього російського літературного світу. Терпеливо вишукувала і збирала скупі відомості про останні дні Мандельштама, намагаючись устійнити точну дату та обставини його смерти на засланні в концентраційному таборі, і тут історик російської літератури завдячує їй дуже багато.

Осипа Мандельштама арештовано перший раз у 1934 році за те, що під враженням страхіть примусової колективізації і масового винищування селян голодом написав вірша, де назвав Сталіна «кремлівським верховинцем, убивником і різником селян». В своїй необережності пішов так далеко, що читав того вірша деяким своїм близьким приятелям. Їх було одинадцять — завелике число, щоб зберегти таємницю. Один з тих одинадцяти доніс на автора вірша, і він був уже на прямому шляху до «найвищої міри кари», а врятувався тільки завдяки зручній посередній інтервенції Бухаріна, що потрапив викликати сумнів, чи смерть визначного поета принесе Сталінові користь. На актах Мандельштама з'явилася резолюція: «ізолювати, але зберегти», і це продовжило йому життя на чотири роки; знищено його аж під кінець єжовського терору.

Так чи інакше, Манддельштам був приречений, і в умовах совєтського життя не було для нього місця. Перш за все — через його соціяльне походження. Син багатого купця, одружений з дочкою лікарки з заможної жидівської міщанської родини — обоє подорожували по Европі, знали західний світ та мали базу порівняння совєтських вартостей з їхніми европейськими паралелями. По-друге, належав до поетичного напрямку «акмеїстів», що його совєтський світ навіть у

20-тих роках тільки толерував, а інші літературні течії поборював, виручаючи тим совєтський політичний репресійний апарат. Під кінець 20-тих років щораз тяжче, а вкінці неможливо стає Мандельштамові попасти на сторінки літературних журналів, не кажучи вже про окремі поетичні збірки. Спочатку ще тут і там протискався у провінційних видавництвах, потім зійшов до перекладної праці, вкінці скотився до жебрацтва під евфемізмом «позичок» і «дарунків» від приятелів або не зовсім ще позбавлених сумління своїх товаришів по перу. Все те, скоріше чи пізніше, неминуче мусіло привести не тільки до моральної ліквідації, як поета, але й до фізичного кінця.

Така картина виринає перед нами з рядків писань його дружини. Але списує це вона не в точному хронологічному порядку, тільки якось хаотично, скакаючи по часі то наперед, часами аж після смерти чоловіка, то назад, доки він ще мав сяку-таку можливість вільних рухів у літературному світі. Довкола окремих проблем і явищ життя письменника в совєтській дійсності вона збирає думки й реакції свого чоловіка, переплітаючи їх своїми власними спогадами, коментарями та рефлексіями. Брак послідовности рівноважиться тут гострішими зарисами окремих подій і рельєфністю характеристики умовин життя й праці совєтського письменника.

Так і видно, що авторка намагається обвинувачувати окремих осіб, за вийнятком випадків крайнього опортунізму, себелюбства і безсоромного доносицтва. Одначе, не щадить вона своїх сучасників як суспільного середовища, і тут виривається в неї не одне гірке слово. Признаючи, що Пастернак — може тому, що був жидом — завжди старався якось помогти Мандельштамові, навіть фінансово, вона все ж висловлює думку, що він стояв за Сталіна, вважаючи його втіленням доби, історії та майбутнього, і завжди прагнув — хоч і не здійснилося воно ніколи — ввійти з ним у ближчі стосунки. Пастернак також був проти поеми Мандельштама про Сталіна, бо «жид не повинен такого писати», «як міг жид написати таку поему?» А величезна більшість тих «інженерів людських душ», як їх назвав Сталін, у своїй сліпоті йшла за однодушністю, бо в кожній ріжниці думок бачила початок анархії й хаосу, гірш вогню лякаючися нової революції, в якій вони перші зависли б на ліхтарнях. Живцем справджувалися слова Герцена з половини минулого століття, що російська інтеліґенція, не зважаючи на свою зовнішню проґресивність, боїться свого власного народу й воліє сама носити кайдани, щоб тільки народ теж був закутий. Коли ще «органи» ані не мали часу, ані й не дуже думали про те, щоб прибрати до рук письменників, літераторів та мистців, вони наввипередки переганяли один одного в ідолопоклонстві перед «новою добою» і ламали один одному моральний хребет. Власне, капітуляція прийшла вже в 20-тих роках, далеко перед терором. Вже тоді покладено підвалини під майбутнє літератури й духового життя: казуїстичну діялектику, заперечення старих цінностей, прагнення однодушности й самопониження. Це був період масової здачі позицій: всі стали на шляхи, визначені ще дореволюційними екстремістами, в переконанні, що перемога їх — остання і на вічну вічність. Ідеалом кожного було стати «безпартійним большевиком», бо таких людей фаворизувала партія на виразне доручення Сталіна.

Коли читаємо, що й серед них траплялися люди, в котрих на дні душі таїлися рештки якогось сумління, і вони

помагали Мандельштамові — правду сказавши, протягом останніх років подружжя Мандельштамів жило тіль-ки з такої милостині — а це були переважно «Натани Ісаєвичі», «Ісааки Єфімовичі», «Абрамовичі», «Мойсейовичі», Іссаковичі», «Давидовичі» і їм подібні; це наводить на думку, що кров грала тут більшу ролю, ніж сумління, а в українського читача постає питання, чи багато таких самих серед плеяди працівників пера зробили б це для родин Валентина Мороза, Вячеслава Чорновола.

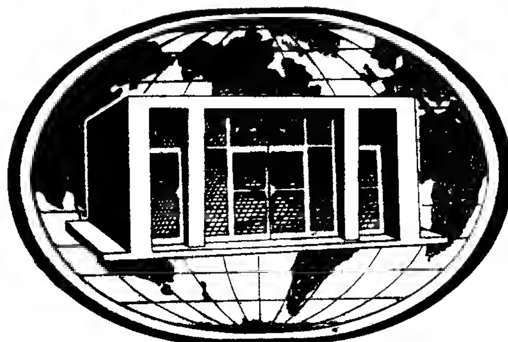
Сенсацій в авторки не знайдемо. Сама вона ані в тюрмі, ані в концентраційному таборі не бувала; якщо згадує про ті речі, то хіба зо свідоцтва інших. Інші автори написали на цю тему більше й ліпше, з усякими подробицями жахіття допитів, тортур і повільного конання в снігах Сибіру. Одначе, не може, та й не хоче вона зовсім того промовчувати. І нас дивує не те, про що вона згадує, тільки що взагалі можливо їй було безкарно навіть таким способом писати. Правда, все те в авторки йде на рахунок «доби з-перед XX Конґресу», бо тепер, цебто в часі писання її спогадів, вісім літ після того Конґресу, «відносини змінилися радикально, і ми живемо в новій ері». По смерті Сталіна начебто настали порівняльно добрі часи, і їй з Ахматовою здаються вони майже блаженним станом. Ця асекурація нікого не обдурить.

Пишучи про минуле у зв'язку з життям і творчістю Мандельштама, авторка не може відірватися від сучасного, яке мала добру нагоду пізнати, бож як «стоп'ятниці», цебто людині, якій дозволено жити тільки далі як сто кілометрів від Москви та інших столичних місць, вона була змушена втікати з місця на місце перед гострим оком «органів», їй не бракувало можливости пізнати й говорити з безліччю людей. Її враження, спостереження і ствердження подекуди дуже цікаві.

Перш за все, чи вернеться «великий терор»? На її думку, мабуть, ні. Теоретично в даній системі влади він завжди можливий. Одначе, змінились об'єктивні відносини. Колись люди дрижали на кожне слово наказу. Тепер, коли цей терор знову посилився б, засилаючи мільйони людей у концентраційні табори, ніхто б того не сприймав мовчки й покірно. Вони кричали б, а з ними кричали б їхні родини, приятелі й сусіди — і це щось, з чим треба рахуватися.

І помітне також відродження дореволюційних моральних вартостей. Наприклад, донощицтво 20-тих років відбувалося «для добра справи», у 30-тих роках — для врятування власної шкури, а тепер воно нерідко викликає реакцію й погорду. Цей процес дуже-дуже повільний, та йде він невпинно вперед.

Проте, нема підстави сподіватися наглих або глибоких, корінних змін. Що б не говорили пророки про еволюцію відносин у Совєтському Союзі, одне певне — що вона ніколи не заторкне внутрішньої партійної політики і не дозволить на нормальну в західному світі волю. Основною лінією внутрішньої партійної політики й надалі лишиться індоктринація суспільства й пильний нагляд над їхніми душами. Нема теж підстав сподіватися в тій справі ініціятиви молодого покоління спеціялістів, науковців і технократів, що їх так потребує держава. Їх жахає те, до чого довели їхні батьки, але ще більше страху в них викликає думка про зміну сучасного стану. Ідеал для них — спокійно провести життя при своїх обрахункових машинах та електронних апаратах, не турбуючись тим, з якою метою це робиться і до яких вислідів доводить, а вільний час віддати на доступні їм радощі й утіхи.

ФЕДЕРАЛЬНА КРЕДИТОВА КООПЕРАТИВА «САМОПОМІЧ» В ЧІКАГО

2351 W. Chicago Ave. Tel.: HU-9 0520

ПЛАТИТЬ КВАРТАЛЬНО (1 СІЧНЯ, 1 КВІТНЯ, 1 ЛИПНЯ І 1 ЖОВТНЯ) 5 1/4 ВІДСОТКІВ ДИВІДЕНДИ ЗА ВСІ ОЩАДНОСТІ

Урядові години:

Вівторок від 9-ої до 2-ої і від 6.30 до 8.30 веч.
Середа від 9-ої до 2-ої
Четвер від 9-ої до 2-ої
П'ятниця від 12-ої до 8-ої веч.
Субота від 9-ої до 12-ої

На полудні Чікаго
1923 W. 51st St,
Chicago. Ill., 60609
Tel.: 476-9435
Четвер і п'ятниця від 6.30 до 9 веч.

На північному заході
5000 Cumberland Rd.
Chicago, Ill., 60656
Tel.: 625-9830
Субота від 9-ої до 12-ої.

Неділя від 9.30 до 12-ої

ДЕРЖАВНЕ ОБЕЗПЕЧЕННЯ ВКЛАДІВ ДО 20.000 ДОЛЯРІВ.

УКРАЇНСЬКА ОБЕЗПЕЧЕНЕВА АГЕНЦІЯ

2351 ВЕСТ ЧІКАГО ЕВНЮ Tel.: 489-0533

ОБЕЗПЕЧЕННЯ НА ДОМИ, АВТА, ПРОМИСЛОВІ ПІДПРИЄМСТВА І ВІД НЕДУГ

Години урядування: Вівторок — 10.00 — 8.00. середа — 2.00 — 5.30, четвер — 10.30 — 8.00, п'ятниця — 12.00 — 8.00. субота 9.00 — 12.00 години.

Printed by:
UKRAINIAN - AMERICAN PUBLISHING
and PRINTING CO., INC
2315 West Chicago Ave Chicago, Ill. 60622 USA